

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

DIRECTOR:
Francesc de B. Moll

TOM XVIII
1936

Palma de Mallorca
Impremta «Mn. Alcover»

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

TOM XVIII, NÚM. 1

GENER-FEBRER 1936

[1]

Locucions tòpiques valencianes (1-21)

INTRODUCCIÓ

El poble valencià, mediterrani, de passions violentes i imaginació lluminosa, té una gran riquesa folklòrica que no ha estat estudiada degudament. Les rivalitats naturals entre els pobles veïns, els costums peculiars de cada població, els productes típics, els monuments característics, i els tipus i els episodis més o menys anecdòtics i fantàstics de la història local, són fonts inexhauribles de dites, tradicions i llegendes populars.

Sota la denominació de *Locucions Tòpiques*,¹ o simplement de *Tòpics*,² han estat arreplegats en aquest treball, els malnoms, dites, refranys i cançons, que fan referència als habitants, a les poblacions i a les comarques del País Valencià. Vulgarment el poble els anomena *folies*,

¹ Nota (1) de l'original: Un títol semblant fou recomanat pel meu mestre D. R. Menéndez Pidal per a un treball anàleg: cfr. A. R. RODRÍGUEZ MOÑINO, *Dictados Tòpicos de Extremadura*. Badajoz 1933. Pàg. 9.

² Nota (2) de l'original: Al *Diccionari Fabra* pàg. 1648, figura l'adj. *Tòpic* significat: «Pertanyent o relatiu a un lloc determinat».

trovos i cançons o ditxaratxos, xarrades, falòries i refranys, segons tinguen o no forma rimada.

El primer tòpic que trobam a la Literatura Valenciana, és la relació de «Los Llochs dels pagesos», a *La [2] Brama dels Llauradors del Orta de València*, de Mn. JAUME GAÇULL, a València 1561, versos 101 i ss.:

Torrent, Alaquas, y de Vistabella,
Picanya, Mislata, de Quart, y d'Aldaya
y de Benetúcer, Moncada y Godella,
d'Albal, d'Alfagar, Patraix, y Giluella,
y d'Almuçafes, també y d'Alboraya.
Y de Catarroja, Ruçafa y Sollana
també d'Espioca, Carpesa y Paiporta
de Massamagrell, y de Meliana,
de Benimaclet, y de Borriana
y per abreujar, de tota la horta.

Aquests versos clàssics però, escapen d'aquest recull, car són versos literaris, encara que d'un autor i d'una obra de tendències i pretensions popularistes.

BIBLIOGRAFIA: Al primer refranyer valencià, el de CARLES ROS titulat *Tratat de Adages y Refranys Valencians, y Practica pera escriure ab perfecció la Llengua Valenciana*, 3a ed. València 1788, no figura més que un tòpic que en el present treball porta el nº E 7.

Un refranyer coetani de l'anterior, és la *Recopilación de Refranes valencianos hecha por el P. Luis Galiana, Dominicano. Manuscrito inédito que se conserva en la Real Academia de la Historia*, publicada pel Sr. V. CASTAÑEDA ALCOVER en el *Boletín de la Academia de la Historia*. Aquest P. Galiana (Ontinyent 1740-1771) fou amic i company de Carles Ros, en la defensa de la llengua dels valencians al segle XVIII, i composà aquesta col·lecció paremiològica en la qual figuren alguns tòpics.

La col·lecció d'obres de Mn. J. MARTÍ GADEA, és realment grandiosa per la quantitat i la qualitat dels materials que hi són arreplegats. La primera cronològicament, és *l'Ensisam de totes herbes, o ensart de cançons valensianes y castellanes, refránys, dichos ó sentensies, [3] endevinalles, brindis, coloquis, cuentos, sosuíts, sermóns sens Ave-Maria, anécdotes, chascarrills, modes de mascles y de femelles y costúms del temps d'abans y del d'ara*, publicat sota el pseudònim d'*Un afisionat, molt amic dels cantadors y tocadors de guitarra y guitarró, afectat à eixir de paella y a pendre part en totes les bromes de bona lley, lo mateix que à anar al Rosari de l'Aurora, perque's valenciá de pura rasa, y chapat á l'antigor, encara que home de chispa y dels que també s'emboven, els cau la bava i es pixen de riures, sentint contar, cuentets, veent ballar lo sapateao, y fent entremesos o pasaetes de comèdia en les cuynes y carasols per l'ivern y a la fresqueta per l'estiu* (València 1891). Amb el subtítol de *Segon part del «Ensisam de totes herbes»*, publicà *Caps y senteners. Brosa casera mesclada en retalls de sastre, versos de pipa y fona, y algunes cansons a la valensiana y a la castellana*, amb el pseudònim d'*Un sarvacho vell en pensament de chove* (València 1892). Publica després els *Tipos, modismes y cosas raras y curioses de la terra del Gè*, a València 1912, aquesta vegada amb el seu nom. Poc després apareix *Folk-lore valenciá titulat Pitos y Flautes. Nòu ensisam de totes herbes correchit y aumentat*, amb el pseudònim d'*Un ahuelo sense nets ni netes* (València 1914). Finalment publicà amb el seu nom, la *Segón part de Tipos, modisimes y còses raras curioses de la terra del Gè* (València 1918). Les pàgines d'aquestes obres escrites amb esplèndid llenguatge popular, graciós, ubèrrim, fresc i sucós, constitueixen una veritable mina de folklore valencià; emperò alguns defectes considerables minven molt la seua vàlua: els materials estan completament desordenats i molts d'ells repetits diverses vegades, àdhuc al mateix llibre; s'hi ajunten a tradicions seculars els costums contemporanis, fins i tot els exòtics, hi abunden extemporànies consideracions político-religioses, i ço que és més lamentable, [4] l'autor inventa molt sovint, i no pren generalment la

precaució d'advertir-ho. A totes aquestes obres figura una pila de tòpics, molts dels quals van explicats a *Tipos modismes...* amb notícies i raons més o menys exactes.

El setmanari *El Cuento del Dumenge* dedicà un número extraordinari a *La cobla valenciana*, València 23 Març 1919, any VII, núm. 271. Hi ha una bona col·lecció de cançons entre les quals hom en pot trobar bastants de tòpiques. Procedeixen, moltes, de les obres de Martí Gadea, i també n'hi ha algunes que no són populars, encara que de vegades ho fan constar els publicistes.

Una bona monografia és la del Sr. F. MARTÍNEZ i MARTÍNEZ, titulada *De folklore Valencià. Còses de la meua terra (La Marina)* en dos toms; al primer (València, 2a ed. 1927) hi ha un pròleg amb un excel·lent estudi bibliogràfic de les obres folklòriques valencianes, i al segon (València 1920) a les pàgs. 17 a 37 hi ha una petita col·lecció de refranys comarcals a la qual figuren alguns tòpics, i qualcun d'aquests pot ésser explicat per les contarelles de les altres planes.

Una gran obra de Folklore, exclusivament de tòpics, és la de G. M. VERGARA MARTÍN titulada *Diccionario Geogràfico Popular de cantares, refranes, adagios, proverbios, locuciones, frases proverbiales y periodismos españoles*, impresa a Madrid 1923, a la qual se recullen moltes locucions tòpiques en les diferents llengües peninsulars, i una pila de les quals fa al·lusió a pobles valencians.

A la nostra terra, la primera col·lecció de locucions tòpiques feta aposta, és a *Geografia General del Reino de Valencia* dirigida per F. CARRERAS Y CANDI, al volum de la *Provincia de Alicante* per F. FIGUERAS Y PACHECO, imprès a Barcelona, a on en el cap. III, ap. VI, pàg. 239 i ss. titulat «Cantares y refranes», s'hi recullen unes 30 cançons i altres tants refranys, al·lusius als pobles de la província, alguns d'ells amb llur corresponent explicació. [5]

Obra de gran empenta és el *Refraner Valencià*, imprès a València, 1928, col·lecció de refranys i modismes populars transcrits directament del poble o reproduïts d'autors anteriors, recopilats per E. ALBEROLA amb

1500 refranys originals de M. PERIS FUENTES, amb un pròleg del P. Ll. FULLANA MIRA que és un interessant estudi dels refranyers valencians. Els refranys no hi van explicats, ni s'hi indica llur procedència; a més a més s'hi imita els autors anteriors en l'ordenació alfabètica per la primera paraula del refrany, ço que dificulta extraordinàriament la consulta del llibre i ha hagut de motivar repeticions de dues, tres i àdhuc quatre vegades el mateix refrany. Hi ha una bona quantitat de refranys tòpics, en llur majoria provinents de les obres de Martí Gadea.

Al *Diccionari català-valencià-balear* d'A. ALCOVER I F. DE B. MOLL, imprès a Mallorca i en curs de publicació, figuren alguns tòpics a les notes de cultura popular, corresponents als articles dels noms dels pobles. Molts d'aquests tòpics procedeixen d'un manuscrit inèdit de V. SERRA I BOLDÚ titulat *Notes per a una Geografia folklòrica de Catalunya*, aprofitat pels autors de l'esmentat Diccionari.

Al darrer refranyer valencià, que és el de J. M. BORRÀS I JARQUE, titulat *Refrans i modismes valencians*, en curs de publicació a BSCC, no figuren dites tòpiques en la part fins ara publicada, però l'autor anuncia una 4.ª secció a la qual figurarien els refranys dels pobles.

MÈTODES DE RECULL I D'EXPOSICIÓ. Una bona quantitat de les dites tòpiques ha estat arreplegada directament, de llavis dels camperols de les diverses comarques, i en aquests casos s'indica la localitat d'on era natural l'informador; quan el mateix tòpic es diu a diversos pobles s'hi posa el més distant d'aquells a què fa referència, si no es tracta de tòpics motivats per les rivalitats de pobles determinats. [6]

Altres tòpics són reproduïts de la bibliografia susdita, i aleshores s'esmenta el text de procedència; quan les mateixes dites tòpiques han estat repetides —o copiades— sense variants notables, pels diversos autors, només s'hi fa menció del més antic, emperò es fa constar quan el tòpic es repeteix dins la mateixa obra. Heusací la taula d'abreviatures emprades:

Alberola. —Refraner valencià, per E. Alberola.

Borràs. —Refrans i modismes valencians, per J. M. Borràs i Jarque.

Caps i senteners. —Caps i senteners, per Un sarvatjo vell.

C. Dumenge. —La cobla valenciana, núm. 271 del Cuento del Dumenge.

Vergara. —Diccionario Geográfico popular per G. M. Vergara Martín.

Dicc. Alcover-Moll. —Diccionari Català-Valencià-Balear per A. Alcover i F. de B. Moll.

Ensisam. —Ensisam de totes herbes per un aficionat.

Figueras. —Geografía de la Provincia de Alicante per F. Figueras i Pacheco.

Galiana. —Recopilación de Refranes valencianos hecha por el P. Luis Galiana.

Martínez. —Cosos de la meva terra (La Marina) per F. Martínez i Martínez.

Mateu. —El País Valencià per F. Mateu i Llopis.

M. Gadea. —Tipos, modismes i cosos rares i curiosos de la Terra del Gè, per J. Martí Gadea. El primer tom porta tres numeracions, a la primera de les quals corresponen les xifres precedides de la lletra *a*); del primer afegitó són les pàgines de les xifres precedides de *b*); i del segon afegitó les precedides de *c*); les xifres de les pàgines del segon tom van precedides de *d*).

Pitos i flautes. —Pitos i flautes per un auelo sense net ni netes.

Ros. —Tratat d'Adages i Refranys Valencians per Carles Ros. [7]

Les sigles emprades són:

BDC. —Butlletí de Dialectologia Catalana. Barcelona.

BDLIC. —Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Ciutat de Mallorca.

BSCC. —Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura. Castelló de la Plana.

GGRV. —Geografía General del Reino de Valencia.

ALC. —Atlas Lingüístico de Catalunya.

IGEC. —Instituto Geográfico Estadístico y Catastral.

Tractant-se de locucions referents a pobles, sembla indicada una ordenació segons un criteri geogràfic;³ i així les dites tòpiques han estat distribuïdes per les comarques a què pertanyen els pobles als quals es refereixen. La divisió administrativa actual és totalment inacceptable, i per això es segueixen les línies generals de les divisions donades per Cavanilles⁴ i per Mateu⁵, amb lleugeres modificacions que aniran explicades en fer la descripció de cada comarca. Quan un tòpic es refereix a pobles de diferents contrades, ha estat posat a la comarca de la qual semblava més característic, i al final hi ha un índex alfabètic dels pobles amb la indicació de les locucions tòpiques que hi fan referència.

Ha calgut fer una tria de locucions tòpiques realment, rebutjant-hi les que no fessin referència directa a característiques determinades dels pobles o dels seus habitants. Heusací unes cançons de mostra del rebuig:

<i>Una xica de Llaurí</i>	<i>Jo tinc una xica en Piles</i>
<i>diuen que té molta manya</i>	<i>que em porta una marjaleta</i>
<i>per a enflocar ratolins</i>	<i>tota rodada de parres</i>
<i>i enviar-los a Favara.</i>	<i>i enmig una figuereta.</i>
(a Polinyà de la Ribera)	(Ensisam 122)

[8]

<i>Carrer major de Callosa,</i>	<i>Una volta jo ho vaig dir</i>
<i>iquantes voltes t'he passat</i>	<i>a una xica de Gandia</i>
<i>a mitja nit i a deshora!</i>	<i>si del seu garbo i salero</i>
<i>iQue poc m'has aprofitat!</i>	<i>un poc me n'allargaria.</i>
(Figueras 241)	(Pitos i flautas 281)

Ha calgut també vèncer algunes dificultats, per a la destria de les cançons populars recollides en algunes Obres, en què llurs autors les

³ Nota (1) de l'original: Es el criteri adoptat per Vergara Martín en el seu *Diccionario*.

⁴ Nota (2) de l'original: *Observaciones sobre el Reino de Valencia*. Madrid. 1797.

⁵ Nota (3) de l'original: *El País Valencià*. València. 1933.

barrejaven amb altres d'originals d'ells, car clares vegades se'n declaraven autors i sempre imitaven l'estil popular. Quan l'autor ha declarat el poble d'on l'arreplega, s'indica dintre del mateix parèntesi.

Les relacions d'uns tòpics amb els altres, les repeticions i les diverses versions interessants, així com les explicacions conegudes de llur significat i de llur origen, amb algunes aclaracions etnogràfiques i lexicals, van indicades al peu de cada locució. La numeració facilitarà les referències.

No semblava convenient la transcripció fonètica, i així els tòpics van escrits amb l'ortografia ordinària; emperò quan la pronúncia dialectal determinava la rima, ha calgut recórrer als convencionalismes usuals a les publicacions contemporànies de literatura popular: per ex. -ê per -er, -ã per -ada, pa per per a. En canvi van respectats escrupulosament els dialectalismes de morfologia, sintaxi i lèxic, amb les paraules grolleres i àdhuc els castellanismes esporàdics; tanmateix els versos defectuosos i les rimes incorrectes van transcrites segons la versió popular, i només han estat esmenades aquestes imperfeccions en pocs casos, en els quals semblava quasi evident que les impureses eren falles personals.

Els noms dels pobles emprats en aquest treball son prou diferents dels oficials del *Nomenclátor de l'Instituto Geográfico Estadístico y Catastral*, car aquest està molt disconforme amb la realitat lingüística valenciana. La llista de noms emprada es basa en la pronúncia [9] popular, en la tradició documental i en les etimologies conegudes; emperò aquesta llista no passa d'esser un assaig i una solució provisional, car el Nomenclàtor definitiu el prepara una comissió de filòlegs de la nostra terra, de la qual forma part immerescudament l'autor d'aquestes pàgines. En fer la descripció de cada comarca s'inclou una llista dels pobles que hi pertanyen, i s'hi posa la pronúncia contemporània dels pobles de la rodalia, i a més a més les variants dialectals importants i els vulgarismes, indicant-hi llur procedència.

NOTES LINGÜÍSTIQUES: El llenguatge de les locucions tòpiques és l'autènticament popular, amb les variacions característiques dels parlars comarcals. No es podria fer, però, un estudi de dialectologia valenciana amb els materials que donen els tòpics, puix hi quedarien molts problemes lingüístics sense tractar; a més a més semblaria improcedent per esser altre el tema d'aquest treball.

Emperò algunes modalitats dialectals destacades, especialment les que han determinat la rima en les cançons, mereixen un breu comentari. Cal advertir que als poetes populars, amb llur sana ignorància de la Preceptiva literària, no els repugna massa construir versos imperfectes ni rimes cacofòniques.

En aquesta mostra de poesia popular, les set vocals catalanes conserven el seu propi i diferent valor lingüístic, i no s'hi troben rimes de *e* i *o* obertes, amb *e* i *o* tancades. El cas de K 46, on *València*, pronunciat amb *é* tancada en valencià ($\bar{E} > [e]$ en català occidental), rima amb *ciència* pronunciat amb $[ɛ]$ oberta, és una excepció i encara discutible;⁶ al I 24, en el qual apareix *arjant* per *argent* significant 'diners', consonant de *Vilamarxant*, pot ésser explicat com a gal·licisme. La no diftongació [10] dels aplecs de vocals començats per *i* inaccentuada, recomanada pels gramàtics, àdhuc els regionals,⁷ no és practicada amb regularitat en aquestes cançons, com no ho és tampoc pels poetes cultes contemporanis;⁸ sembla que a algunes comarques és preferit l'hiatus, en canvi a altres predomina el diftong, però aquesta diferència de tractament és difícil de precisar; potser generalment la mesura com a hiatus o com a diftong ha estat determinada pel nombre de síl·labes que calien per a fer

⁶ Nota (1) de l'original: Probablement és una traducció del castellà «Médicos de Valencia, luengas haldas y poca ciencia», *Vergara*, 270.

⁷ Nota (1) de l'original: L. REVEST I CORZO: *La llengua valenciana*. Castelló de la Plana. 1930.

⁸ Nota (2) de l'original: V. el comentari a l'antologia *La poesia valenciana en 1930*, per T. NAVARRO TOMÀS i M. SANCHIS GUARNER: *Análisis fonético del valenciano literario*. Revista de Filología Española, 1934.

el vers, ço que ens induiria a creure que es tracta d'un fenomen en evolució.

A les consonants tenim el

T 43 *Benillup*
 el compare Lluc

que, ultra d'una assonància, pot ésser interpretat com una equivalència acústica d'explosives, gens estranya als dialectes catalans.⁹

Trobem rimes determinades per la caiguda de la *ð* en -ATA>a[ð]a> ā (llarga), fenomen tan característic del valencià:¹⁰

O 26 *Els de Vallā*
 puny rosegat

i a l'ensemps tenim aqueixa [ð] conservada altres vegades per exigències de la mètrica, precisament la mateixa paraula i a la mateixa comarca, formant un octosíl·lab en

O 15 *En València s'usa el monyo,*
 en Eixàtiva el topet,
 en Vallada la pebrada
 i en Moixent el ramellet.

[11]

Encara trobem altres casos de caiguda de [ð] intervocàlica en la frase, entre ells en la preposició *de*, no sols en el valencià sinó també en el castellà; així els octosíl·labs

B 18 *I la castanya (d)e les dones.*
V 14 *Del puente (d)e Madri(d) a las Cruces.*

La *-r* final és conservada en el valencià¹¹ fora dels dialectes de la comarca del Vinalopó, del Maestrat i de Morella, i qualque poble aïllat; un d'aquests, Pedreguer, ha merescut una dita:

R 39 *A Pedreguê*

⁹ Nota (3) de l'original: J. SAROÏHANDY: *Das Catalanische*, Grundriss des Romanischen Philologie I, 863, § 47.

¹⁰ Nota (4) de l'original: P. BARNILS: *Die Mundart von Alacant*, § 86.

¹¹ Nota (1) de l'original: A. GRIERA: *El valencià*. Butlletí de Dialectologia Catalana, 1921, IX, 16, § 122.

*tot hu saben fê:
saben escurà, granâ
i traure el gossos a cagâ.*

L'afebliment en l'articulació de [ʎ], que la fa confondre amb la y, o sia el *yeísmo* de molts dialectes castellans,¹² és completament estranya al valencià, on tampoc no apareix la distinció etimològica de [ʎ] i y de les Balears i algunes contrades del català central.¹³ Emperò tenim qualche tòpic, la gràcia del qual és determinada per la semblança d'aqueixos sons, i altres vegades veiem que apareixen en rima.

T16 *D'Alcoi a Sella, un pam.*

(Dita que es funda en la semblança d'*Alcoi* amb *el coll*, i de *Sella* amb *cella*).

R 25 *Benitaia
la mortalla.*

Un dels dialectes catalans més característics és el *parlar apitxat*, de la zona central del País Valencià, caracteritzat per l'ensordiment de [z], [ʒ] i [dʒ], i la pronúncia *b* per [12] *v*;¹⁴ aquesta fonètica dialectal ha condicionat rimes com D 27 *milotxa* amb *Catarroja*, L 51 *Massanassa* amb *guasa*, G11 *gustosos* amb *gossos*, G 11 *alabes* amb *faves*. Altres mostres de confusions d'aqueixos sons sords i sonors, poden trobar-se a indrets on no es parla *apitxat*, com O 8 *La Granja* rima amb *panxa*; S 19 *Benissa* rimant amb *camisa*; S 25 *Callosa i rabosa* rimant amb *bossa*; P 16 *Bellús* relacionat amb 'vell'. Aquests versos hauran d'ésser considerats el mateix

¹² Nota (2) de l'original: T. NAVARRO TOMÁS: *Manual de Pronunciación Española*. Madrid 1932, pàg. 134, § 124.

¹³ Nota (3) de l'original: A. ALCOVER: *Una mica de Dialectologia catalana*. Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, 1908-9, IV, 269.

¹⁴ Nota (1) de l'original: P. BARNILS: *El parlar «apitxat»*, BDC, 1913, I, 8.

que [ʎ] i y, com a atrevides identificacions de sons semblants, ultra la possible explicació com a assonàncies.

A la zona del País Valencià de llengua castellana, hi ha un dialecte aragonès a Énguera i la Canal de Navarrés, força interessant, caracteritzat entre altres fenòmens per la conservació de z i v etimològiques,¹⁵ pel seseo $\theta > s$, i per una ó molt oberta, gairebé a velar, adaptació al seu vocalisme castellà d'alguns casos de ó catalana dobleoberta en valencià,¹⁶ car ells generalment diftonguen $\ddot{o} > wé$. Aquesta pronúncia, fora de la [ɔ], va transcrita amb ortografia espanyola antiga.

Respecte a les partícules cal remarcar la conservació de l'article *lo* a molts més indrets dels que hom esperava.¹⁷ Sembla que els poetes populars han emprat *lo* per *el* i viceversa, segons el nombre de síl·labes que calia que tingués el vers. Una cosa semblant ocorre amb les preposicions *per a* devegades reduïdes a *pa*, i la contracció *per el* en *pels* que sovint no és feta. [13]

CLASSIFICACIÓ FOLKLORICA: Cal assatjar una mena de classificació per a un recull de més de 800 locucions tòpiques, i no en conec, a estudis semblants, cap de completament satisfactòria.

Per la CAUSA en què es funden els tòpics, convé distingir-los en motivats i immotivats. Aquells tenen una raó que fonamenta i explica per què foren inventats, per exemple:

D 61	<i>La Vilavella és molt bona perque fa l'aigua calenta i allí van a curar-se tots los pudents de València</i>	P 5	<i>Per a morques i cerones cap com la vila d'Albaida, i en Palomar i Atzeneta les fàbriques de la llata</i>
------	---	-----	---

¹⁵ Nota (2) de l'original: La z ja fou constatada per R. MENÉNDEZ PIDAL: *Manual de Gramática Histórica Española*. Madrid 1925, pàg. 96.

¹⁶ Nota (3) de l'original: T. NAVARRO TOMÁS i M. SANCHIS GUARNER, *loc. cit.*

¹⁷ Nota (4) de l'original: Cfr. per ex. ALC, 202, 'el balcó'. Mn. Alcover constata la presència de *lo* a Pego (BDLIC, 191,4, X, 179).

basats en l'existència d'una estació termal i d'indústries locals típiques. Entre els immotivats en tenim uns que són dites o cançons generals aplicades a diferents localitats, així:

L 42	<i>Corbera és un poble antic amb les cases derrocades; pensava que era Madrid i es un niu de cagullades</i>	Q 5	<i>Les xiques de Beniopa totes són caragoleres, tenen la panxa rasposa de pujar dalt les moreres</i>
------	---	-----	--

apareixen amb els primers versos convenientment modificats repetides a O 24 i H 28, i a I 23, K 9, P 13 respectivament. Altres tòpics dels que anomenem immotivats no tenen altra causa que la troballa d'un consonant:

T 48	<i>Benimassot</i>	O 10	<i>En Llanera</i>
	<i>trau l'assot</i>		<i>s'acacen les dones amb la granera.</i>

Combinant aquestes dues classes de tòpics immotivats, en tenim alguns que sense més fonament que el consonant, són aplicats a diversos pobles els noms dels quals tenen el mateix acabament:

D 23	<i>De Betxí</i>	B 16	<i>Covarxina</i>
	<i>ni dona ni rossí</i>		<i>puta fina</i>
	<i>ni casa que siga d'allí</i>		

aplicats també a L 24, L 50 i P 12, i a D 9, F 6 i J 29 respectivament.

Devegades els pobles perjudicats perquè la terminació del nom llur tenia un fàcil consonant, aprofitat pels [14] veïns per a inventar un dicteri, han modificat el tòpic convertint-lo en elogi, pugna que ha produït diverses versions molt curioses:

Y 1	<i>Clevillent,</i>	<i>Clevillent,</i>
	<i>bona terra i mala gent</i>	<i>mala terra i pitjor gent</i>

*Clevillent,
bona terra i millor gent.*

Respecte a la FORMA dels tòpics, en tenim alguns de descriptius. D'aquests, alguns són una simple relació de pobles o accidents topogràfics; altres porten qualche comentari, i alguns són veritables itineraris:

J 14	<i>Torrent, Picanya i Paiporta
Benetússer i Alfafar,
Poblenou i Sedaví
Xirivella i Campanar.</i>	V17	<i>La Peña Rubia se casa
con Picachos de Cabrera;
los padrinos han de ser
las Lomas de Carboneras.</i>
T 37	<i>Catamarruc i Planes
i Margalida,
Beniarrés i l'Orxa
vaja una eixida!</i>		

Altres son comparatius, i en aquests podem distingir entre els melioratius i els despectius i altres mixtos, que per alabar uns pobles en desprecien d'altres:

H 20	<i>Benimodo és un jardí
de clavells i roses fines:
els clavells són els fadrins
i les roses les fadrines.</i>	A 6	<i>A la Pobla estan les fees,
al Boixar les malcarades
i per a xiques gorrines
Coratxà i Castell de Cabres.</i>
T 23	<i>En Penaila està la glòria,
en Ares el primer cel,
en Benesau purgatori
i en Benilloba l'infern.</i>		

També trobem una pila de cançons que comencen amb peu forçat:

A 1	<i>Mira si hai corregut terres
que hai estat a Coratxà,
a Bel i Castell de Cabres,
a Fredes i al Bellestar.</i> | B 25 | <i>Les xiques de Torreblanca
totes filen en cadira,
i en compte de filar llana,
filen estopa podrida.</i> |
|-----|---|------|---|

Cal també destacar la forma dialogada d'algunes dites, les quals originàriament eren dicteris, als quals els [15] pobles menyspreats afegiren per resposta, una segona part igualment despectiva:

S 36	<i>Sella,</i> <i>beu-te l'aigua, i fuig d'ella.</i> <i>- Beu, i passa,</i> <i>fill de la gran bagassa!</i>	F 8	<i>Segorbina,</i> <i>puta fina.</i> <i>- Si es de Altura,</i> <i>más segura.</i>
------	---	-----	---

Tenim, a més a mes, cert nombre de cançons que són més bé amoroses i religioses, a les quals, però, els elements tòpics juguen un paper definitiu. Entre les amoroses en tenim unes en les quals una característica local serveix de comparació de l'amor que hom vol expressar, i altres en les quals es fa ressaltar l'estimada, d'un poble o d'una comarca:

Z 20	<i>No vages a Torrevella</i> <i>si vas en busca de sal,</i> <i>que la guarda una morena</i> <i>que conec en Alacant.</i>	O 14	<i>Entre Moixent i Vallada</i> <i>i la Font de la Figuera,</i> <i>no hi ha xica més templada</i> <i>que la del tio Polsera.</i>
------	---	------	--

A la poesia religiosa popular, seriosa i festiva, s'hi veuen mostres amb elements tòpics que podríem denominar hagiotòpiques, i d'aquella tenim invocacions, llistes o relacions i comparances dels Sants patrons dels pobles:

X 22	<i>En la Farola del Muelle</i> <i>me puse a considerar</i> <i>qué sería de Alicante</i> <i>sin la Santísima Faz.</i>
R 44	<i>Sant Antoni està en Benissa,</i> <i>Sant Domingo està en Xaló</i> <i>i més avall de Teulada</i> <i>Jesús-Pobre baix Montgó.</i>
Z 7	<i>Morena es la Virgen de Elche,</i>

*morena la del Pilar;
para morena agraciada
la Virgen de Guardamar.*

M 26 *Sant Antoni de Gavarda
féu un milacre en Antella:
caigué una agüela en lo riu,
sino la trauen s'aufega.*

ELS ASSUMPTES de què tracten les locucions tòpiques són d'allò més variat, emperò assatjarem de subagrupar-los [16] en geogràfics, etnogràfics, històrics i llegendaris, i satírics.

Entre els geogràfics n'hi ha alguns al·lusius a la situació dels pobres i als accidents del terreny:

O 1 *Barz i Barxeta
es volien casar,
i va anar Pinet
i ho desbaratà.*

U 19 *En el riu de Montmagre
jo no sé què passarà,
que estant la terra vermella,
les dones grogues estan.*

D 43 *Fondeguilla en un barranc,
la Vall en una costera,
Xilxes baix lo camí real,
Moncofa la granotera.*

Altres són meteorològics:

C 25 *La Roca-roja emboirada,
dins tres dies, eixuta o banyada.*

S 44 *Si Puigcampana porta capell,
pica espart i fes cordell.*

En tenim d'altres que fan referència a les construccions, de la naturalesa o de l'home, i entre aquestes els monuments i les obres públiques...

P 30	<i>Si a Ontinyent vas,
beu aigua del pou clar.</i>	D 39	<i>De Castelló a Onda
va el tren que vola
per això tots li diuen
«la Panderola»;
i en quant s'estaca,
pitjor que un carro;
de quant en quant se para
a fer un cigarro.</i>
L 43	<i>En Madrid està el Palacio,
i en València el Miquelet,
i en Cullera hi han dos coses.
Sant Antoni i el Castell.</i>		

Finalment, entre els geogràfics en tenim alguns d'originals pel canvi de llengua i per les modalitats dialectals:

- G 8 *Les xurretes del Villar
al cresol diuen «candil»,
a la finestra «ventana»,
i al juliverd «perejil».*
- A 12 *Els de Forcall, els de la «putxa».*
- Ñ 6 *Els d'Énguera són andalousos.*

[17]

Entre els tòpics etnogràfics en tenim uns que fan referència a l'agricultura, als productes del camp o al conreu típic de la localitat:

B 10	<i>Encara que estiga aci,
a Vinaròs planto ceba,
a Benicarló la col
i a Peníscola la blada.</i> | K 7 | <i>A Alboraià, mare meua,
me'n tinc que anar a casar,
que em paguen el dot en xufes
i tindrè què rosegar.</i> |
|------|---|-----|---|

Altres fan al·lusió als oficis peculiars o a la indústria local:

D 14 *En Artana són sarieros
i en la Vall espardenyers,
en Eslida taponeros
i en Toles són donçainers.*

R 30 *M'han dit que et cases en Murla;
no seràs dona ditxosa,
et faran picar algeps
i sempre estaràs polsosa.*

En tenim d'altres que són simples relacions dels malnoms que reben els habitants, i devegades s'hi barreja qualque gentilici:

11	<i>En Vilamarxant, flatosos; en Riba-roja, esquerrers; en Lliria, culipardals, i en Benaguassil, figuers.</i>	C 1	<i>A la Serra tot són lloques, a Cabanes, cabanuts, a Vilafamés, cul-rojos, i a les Useres, porputs.</i>
----	---	-----	--

També n'hi ha d'altres referents al caràcter que hom atribueix als habitants:

P 23	<i>Els fills de Montaverner tot ho volien saber, dasta un corbo de cireres quants pessons podia haver.</i>	I 19	<i>Nàquera i Serra gent de dimoni; per mitja figa maten un home.</i>
------	--	------	--

Alguns es refereixen a la mena de vida que hom fa a la localitat:

D 24	<i>Els cul-rojos de Betxí saragüells de mitan cama, en dos quinzets de pa dur passen tota la setmana.</i>	Ç 12	<i>En Useres són tractants i se passegen pel Pla en tres quinzets al bolsillo que no tenen pa almorsar.</i>
------	---	------	---

Els milloraments i reformes urbans, necessitats o assolits, també han inspirat alguns tòpics: [18]

A 5	<i>Al poble de Bellestar ja no vullc tornar-hi més,</i>	V 7	<i>Biar está muy en grande con la Fuente de San Roque,</i>
-----	---	-----	--

*perquè no tenen rellonge
i mai saben quina hora és.*

*y con la Virgen de Gracia,
y los faroles de noche.*

Els moviments de la població d'unes comarques a altres han motivat també locucions tòpiques:

S 38 *Els blavets de la Marina
quan van a segar arrós,
no més mengen que tonyina,
pa, tomaques i alficòs.*

M 24 *Quan vages a la Ribera,
no passes per Castelló,
que en lo temps de la faena
uns treballen i altres no.*

Altres tòpics són comentaris dels costums antics i peculiars:

P 1 *Per a saber festejar
ningú com els de la Vall
que es posen capa i sombrero
i es muden de dalt a baix.*

D 5 *En Castelló porten gorra
en Almassora, barret,
en Borriana, mocador,
i en Vila-real sombreret.*

I també n'hi ha d'altres que fan referència a les festes tradicionals:

Y 12 *El día quince de Agosto
en Elche tengo que estar
para ver bajar el ángel
y a la Virgen coronar.*

V 4 *La Mahoma en Biar
menja rollets i fogasses;
se l'enlleven a Villena
i la inflen a remolatxes.*

Entre els històrico-legendaris en tenim alguns referents a succeïts més o menys transcendents:

G 1 *Cucala juga a les xapes
i Santes cobra el barato;
en lo Villar i en Alcubles
estan tocant a rebato.*

C 20 *Lo poble Vilar de Canes
iquin poble més desgraciat!
l'escolà s'ha tornat loco
i l'alcalde s'ha penjat.*

Altres contes o rondalles, fantàstiques i despectives, que generalment s'apliquen a diversos pobles, amb les naturals variants:

W 15 *Queremos que Aspe sea puerto de mar.*

O 18 *El burro del llicsó a Moixent.*

També se'n troben molts de referents a tipus històrics [19] o legendaris, i alguns mascarons ornamentals de monuments que s'han popularitzat:

P 34 *Ser més lladre que el Gatet d'Otos.*

I 6 *El sord de Benissanó
que sentia els quarts
i les hores no.*

V 9 *En Elche está Calendura,
en Villena el Orejón
y en Caudete está la Marta
sentadita en el balcón.*

Finalment entre els tòpics satírics en tenim alguns de festius:

K 50 *València per ser València
en eixí el sol ja és de dia,
en pondre's ja es fa de nit
i en ser les dotze, migdia.*

M 29 *Para bien de la Ribera
en Sumacárcel se ve
un Cristo que es diu: faena
ni en toque ni en tocaré.*

Altres són grollers i àdhuc sicalíptics amb més o menys gràcia:

B 33 *A Xert,
caguen amb el cul obert.
-Los de Catí
els ho van fer obrí.*

P 14 *Les xiques de l'Alforí
tenen la panxa pigosa
i més avall del melic
tenen un mos de rabosa.*

I darrerament també n'hi ha d'altres que són simples xistes o acudits sense altre fonament que la semblança de paraules que s'hi fa jugar.

M 7 *Qui vullga trobar «al ric»
després de llevar el «bé»*

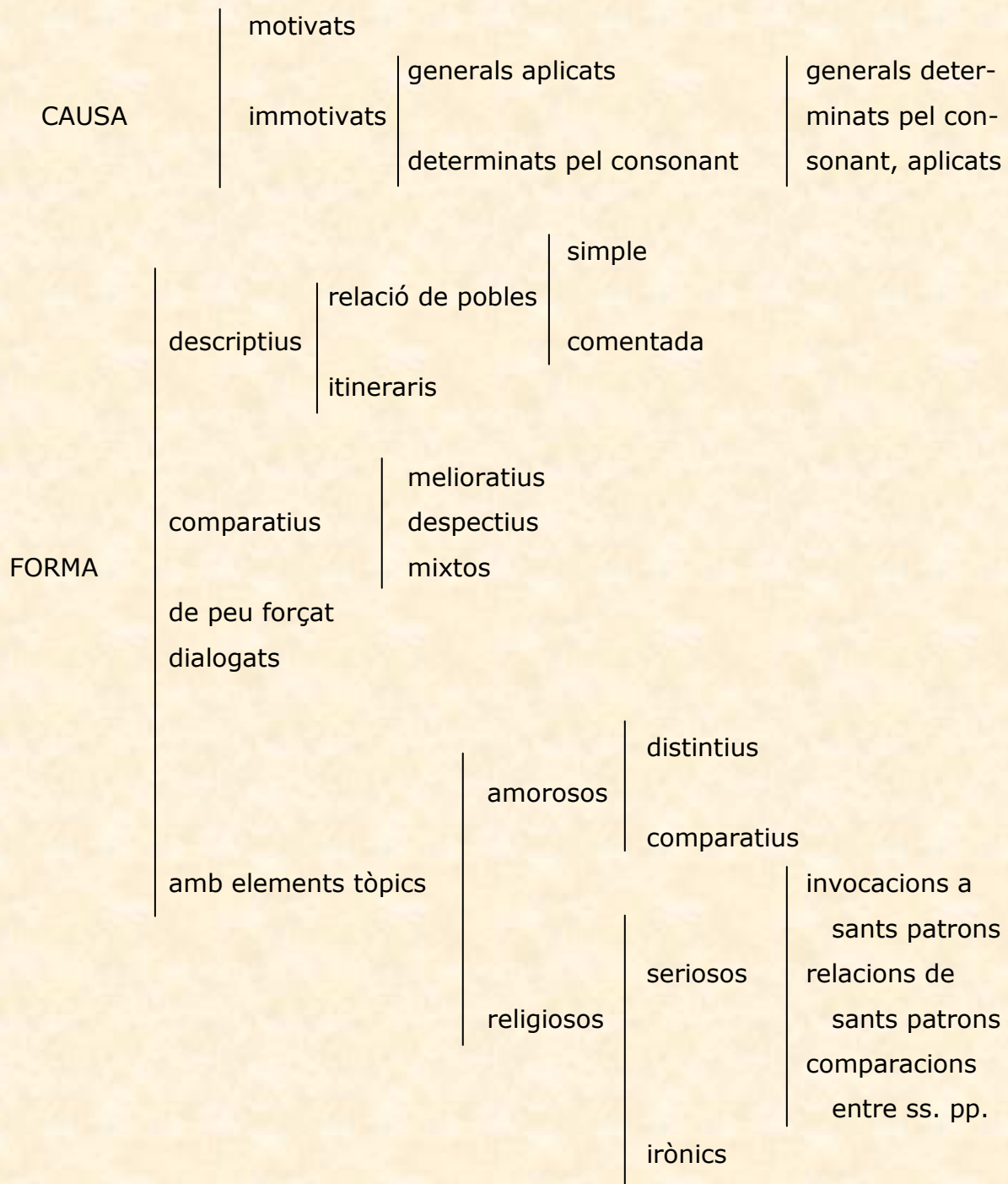
*encontrat molt prompte el té
si el busca per AL-BE-RIC.*

L 46 *Cullera,
no de Plata, sinós de madera.*

R 40 *Els de Pego, s'apeguen.*

[20]

Heus ací resumida en aquest quadro sinòptic la classificació acabada d'exposar:

[21]

ASSUMPTE	geogràfics	situació dels pobles accidents del terreny meteorològics construccions llenguatge	
	etnogràfics	agricultura típica indústries locals malnoms caràcter dels habitants condicions de vida reformes urbanes moviments de la població costums peculiars festes tradicionals	
	històrico-legendaris	esdeveniments	notables intranscendents
		rondalles	
	tipus	històrics fantàstics mascarons	
satírics	festius grollers i sicalíptics acudits i jocs de paraules		

M. SANCHIS GUARNER

(seguirà)

[22]

Sobre el segon vers del cant de la Sibil·la (22-27)

A Mn. Joan M.ª Tomàs,
Director de la «Capella Clàssica de Mallorca».

I

En el número del Bolletí corresponent als mesos d'octubre-novembre de 1935, contestant a una consulta d'un lector sobre el significat del segon vers del cant de la Sibil·la («perrà qui haurà fet servici»), vaig exposar la meva opinió, segons la qual el dit vers es podria traduir així: «es veurà (apareixerà) qui haurà servit Déu». De passada vaig tractar de refutar una altra interpretació, donada «fa uns anys per un erudit escriptor» qui pretengué modificar el començament de la Sibil·la en aquesta forma:

Lo jorn del judici
perrà qui haurà fet sevici,

considerant *perrà* com a futur de *perir* (= morir) i *sevici* com a contracció del llatí *saevitia* 'crueltat', 'maldat extrema'.

Jo no sabia qui era «l'erudit escriptor» que havia exposat aquesta interpretació. Només recordava haver-la [23] sentida comentar a Mn. Alcover, i no record que mai anomenàs persona. Totd'una de publicar el meu article, l'excel·lent amic Miquel Arbona tingué l'amabilitat de comentar-lo en el seu *Glossari* del setmanari *Sóller*, i digué que era ell qui fa alguns anys havia donat la interpretació que jo combatia, i que ara la meva explicació li semblava preferible. Després m'ha manifestat verbalment que la teoria favorable a *sevici* no era original d'ell, sinó que l'havia aglapida de qualcú altre que no recordava. Darrerament és sortit en aquelles mateixes columnes un article del Sr. Bartomeu Forteza, qui

recull l'al·lusió meva perquè diu que va esser ell qui en una conferència llançà, anys enrera, la idea de *sevici* per *servici*, i no convençut per la meva nota del *Bolletí*,¹⁸ tracta de defensar la seva teoria amb aquestes dues raons:

1.ª Diu que «sembla que tractant-se d'una producció antiga el mot *servici* seria impropï (malgrat obligui el consonant *judici*), puis en tot cas hauria estat *servei* l'expressió adequada».

2.ª Diu que «a manca de textos abundosos amb que recolzar» la teoria de *sevici*, existeix la versió de la Sibil·la d'autor anònim publicada al recull de *Les cent millors poesies de la llengua catalana*, fet per Ernest Moliné i Brasés, on pot llegir-se textualment: «parrà qui aurà fet sevici». «Seria molta casualitat —diu l'amic Forteza— que el llatanisme *sevici* apareixés per error de transcripció».

Les dues raons exposades no tenen consistència, com demostraré.
[24]

És una equivocació creure que la forma *servici* sia moderna i que l'única forma catalana «adequada» sia *servei*. Tenim exemples innumerables de *servici* usat en la nostra literatura antiga, i ja surt documentat aqueix mot en el segle XIII:

«A servici de Christianisme», en un document de l'any 1270 (ap. Capmany, *Memorias históricas de la antigua marina de Barcelona*, II, 35);

«Tot ço que yo he ne poria hauer metré a en vostre servisi» (*Libre dels Feyts* de Jaume I, cap. 33);

«Per tal que sien a seruici de hom» (Ramon Llull, *Felix de les Meravelles*, I, 228);

«Per complir en aquell home lo gran seruici que Deus vol hauer» (Ramon Llull, *Libre del Gentil e los tres savis*, 205);

¹⁸ Nota (1) de l'original: He d'advertir que la primera part del present article es publicà en el setmanari *Sóller*, dia 18 de gener d'enguany, i que tot d'una m'escriví el Sr. Bartomeu Forteza dient-me que el meu raonament l'havia convençut. Seria inoportú, doncs, reproduir ací aquesta primera part del meu article, si no fos que ara la puc ampliar amb dades noves i que m'ha de servir de preparació a la segona part, en què tractaré un altre aspecte del vers segon de la Sibil·la, íntimament lligat amb el primer.

«Es tengut de fer tots los serucis que pertanguen a la nau» (*Llibre del Consolat de Mar*, cap. 177); etc., etc.

El fet de trobar-se la forma *sevici* en el text de la Sibil·la publicat per Moliné i Brasés, tant pot explicar-se per una facilíssima errada d'impremta com per una ultracorrecció que podria haver introduïda el mateix Moliné per haver tingut ja la pensada de fer intervenir el llatí *saevitia* en la cançó. A més, resulta que el text de Moliné, o sia d'un transcriptor modern i sospitós d'eruditisme, és l'únic que coneixem on es troba *sevici*, en canvi trobam *servici* a tots els textos antics i populars que coneixem, com es ara els següents:

«All yorn del yusisi parra qui aura fag seruisi» (manuscrit del segle XV, Biblioteca Nacional de París, ms. fr. n° 14973);

«Al yorn del judici parra qui aura fayt ceruici» (manuscrit de la primeria del segle XV, Arxiu Capitular de Barcelona, armari gran, n° 24);

«Al iorn del judici parra qui aura fet seruici», (*Ordinarium* [25] *Urgellense* imprès l'any 1545 i *Ordinarium, Barcinonense* imprès l'any 1569).¹⁹

«Al iorn del iudici parra qui haura fayt seruici» (text d'un Cantoral mallorquí del segle XV, procedent del convent de la Concepció, que es guarda en el Museu Arqueològic Diocesà de Mallorca).

«Al jorn del judici parrà qui haurà fet servici» (text mallorquí escrit a la fi d'un llibre de l'any 1599-1600 i publicat per Estanislau Aguiló, *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, IX, 236). En la mateixa forma apareixen escrits aquests dos versos en la Sibil·la que es canta a Alguer de Sardenya, transcrits per Antoni Ciuffo en el seu volum manuscrit *Folklore Alguerès*, que posseïm en l'arxiu de l'Obra del Diccionari. Igual transcripció es troba recollida per F. Pelai Briz, *Cansons de la terra*, tom IV (Barcelona, 1874), pàg. 259. Poden consultar-se també, entre altres, la conferència d'En Francesc Pujol sobre *El Cant de la Sibil·la*, publicada

¹⁹ Nota (1) de l'original: Aquest text i els dos anteriors es troben transcrits en l'obra *Orígenes del teatro catalán*, de M. Milà i Fontanals (*Obras completas*, VI, 298 i següents).

en el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, tom XXVIII (1918), pàgs. 201-219, el *Repertori de l'antiga literatura catalana* de J. Massó i Torrents, i sobre tot el magnífic llibre recentíssim de Mn. Higiní Anglès, *La música a Catalunya fins al segle XIII* (Barcelona, 1935), pp. 288 i següents, on es dóna lletra i música d'una multitud d'antigues variants del Cant de la Sibil·la, i en totes apareix el mot *servici*.

En el *Viage literario a las iglesias de España* del P. Jaime Villanueva, tom I, 135, es transcriu la Sibil·la tal com apareix a un manuscrit valencià del segle XVI, i els dos primers versos diuen:

«En lo ior del iudici
veuràs qui ha fet seruici»,

[26]

de manera que aquí ja no surt per res l'arcaic *parrà*, substituït per *veuràs*, més intel·ligible ja per a la gent d'aquell temps. És curiós d'observar com aquest text valencià concorda exactament amb la meua interpretació: «es veurà qui és el que ha fet servici». Encara una altra cosa interessant a notar: en valencià no ocorre com en mallorquí i barceloní, que confonen la *a* i la *e* inaccentuades pronunciant el so de *e* neutra; en valencià es distingeix clarament la *e* de la *a*, i per tant no es devia confondre *parrà*, (de *parer* = aparèixer (de *perir* = morir) ara bé, si els valencians traduïren el *parrà* per *veuràs*, és perquè realment es tractava del verb antic *parer* i no del verb *perir*.

Per si no bastassin aquests arguments, insistiré en la improbabilitat de l'existència del mot *sevícia* en català. El llatí *saevitia*, com el seu primitiu *saevus*, 'cruel', són mots del llatí clàssic que desaparegueren en el llatí vulgar, com ho prova el fet de no trobar-ne derivacions populars en cap llengua romànica. *Sevícia* en català hauria d'ésser, doncs, un llatinisme; ara bé, els llatinismes antics de la nostra llengua provenen generalment del llatí bíblic, del llatí litúrgic o del llatí escolàstic; i com que *saevus* i *saevitia* són paraules molt clàssiques però inusitades en la Bíblia, en la litúrgia i en l'escolàstica, llur infiltració dins el català en època tan

antiga com és la del cant de la Sibil·la ens sembla, més que improbable, inversemblant.

II

La ultracorrecció *servici* > *sevici* no és estat l'únic intent que hi ha hagut, d'esmenar la plana a l'anònim autor medieval de les cobles de la Sibil·la. La frase *qui* [27] *haurà fer servici*, molts no encertaven a interpretar-la com a interrogativa, sinó que consideraven el *qui* com a pronom relatiu, amb la qual cosa la frase no feia sentit, i aleshores calia modificar-la de manera que es deixàs entendre. D'aquí vingué la idea d'introduir-hi un *no*, convertint la frase en negativa:

Lo jorn del judici
parrà qui no haurà fet servici.

Trobam aquesta modificació en el text de la Sibil·la donat per l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria en la seva obra *Die Balearen in Wort und Bild geschildert*, I, 164, i en la transcripció musical que en dóna N'Antoni Noguera, *Ensayos de crítica musical*, p. 46. En Noguera diu que la transcriu tal com l'havia sentida nombroses vegades, i realment avui es canta a les esglésies mallorquines i en els concerts de la Capella Clàssica amb la susdita alteració. És probable que els cantors de la Capella Clàssica l'hagin apresca per via del text d'En Noguera; però també és cert que aquest no fou l'autor de la innovació, sinó que ja la prengué d'altri.

Sia com vulgui, el cas és que el *no* és una alteració moderna, com ho demostra l'absència d'aqueixa partícula negativa en tots els textos antics de la Sibil·la; a més és una innovació que desfigura el vertader sentit del segon vers del cant, i que en debilita l'expressió. Per això jo recomanaria als músics mallorquins, i en particular al magnífic estol de la Capella Clàssica, que, posats a restaurar l'audició i l'exhibició de la Sibil·la, tinguessin esment a restaurar-ne també la lletra originària, suprimint

aqueixes innovacions filles de la incultura dels segles passats, que són minúcies si tant voleu, però que no deixen de fer algun dany quan lleven al conjunt una engruna de perfecció.

F. DE B. MOLL

EPISTOLARI de Mn. Costa i Llobera a Mn. Alcover (28-32)

(Continuació)

[28]

10.

Pollença 5 d'Agost de 1894

Amich benvolgut: li fas á sobre la mort del meu oncle estimadíssim,²⁰ de la qual ja deu tenir noticia pe'ls diaris.

També li he de dir com he rebuda carta d'en Picó²¹ que m'assegura d'haver recomenat amb molta eficacia al Sr. Guell²² el sacerdot Salas de Manacor. Creu que en Salas quant hi haja vacant será més pronte servit qu'un altre, á pesar de que son més de 80 els capellans que sollicitan y alguns d'ells están recomenats per Bisbes. Pot ser, emperó, que passi molt de temps sense haverhi cap vacant.

Juntament ab la carta m'ha enviats en Picó alguns exemplars d'un llibret seu elegantíssim, titolat: Una flor de St. Francesch. Son poesietes en prosa sobre'l fet de tancarse monja franciscana á Pedralbes una joveneta Pubila riquísissima parenta del Sr. Guell, qu'era poetissa catalana de grans esperances: s'anomenava en el segle Mercè Anzizu, y ara es Sor [29] Eulària.²³ En el Missatger hi surt qualque poesia seua. — Per vosté guardaré un dels exemplars del nou llibret d'en Picó.

²⁰ Nota (1) de l'original: Miquel Llobera, metge, iniciador de Mn. Costa en el gust per la literatura clàssica. Aqueix senyor, d'esperit exquisit i modestament amagat al públic, és el *poeta ignorado* a qui dedicà Mn. Costa una de les seves millors poesies castellanes.

²¹ Nota (2) de l'original: Ramon Picó i Campamar (1848-1916), eminent poeta pollensí, Mestre en Gai Saber.

²² Nota (3) de l'original: Eusebi Güell i Bacigalupi (1847-1918), industrial i economista català, de qui era administrador En Ramon Picó.

²³ Nota (4) de l'original: Sor Eulàlia Anzizu, que a més de poetessa religiosa és també la historiadora del monestir de Pedralbes.

Memòrias á n'el seu germà Miquel, à sa Mare y demás, com també à n'Aguiló y demás amichs de Manacor.

Amich seu affm.

Miquel Costa Pbre.

11

Pollença 22 de Desembre 1894.

Amich molt estimat: Vaig rebre la seua carta del 18, y agrayesch l'interés que s'ha pres en corretgir les proves per la publicació definitiva del meu escrit sobre en Barceló.²⁴

En conseqüència de lo que Vostè n'indicava vaig parlar à n'en Rotger sobre la monografía de la Victoria. Ell está conforme ab lo que opina D. Joan Sureda, y l'autorisa á Vostè per que corregesca lo de les gonelletes conforme opina D. Joan. En quant à la pintura (prescindint de la gonelleta representada) creu [30] encara en Rotger qu'es del sigle XVII. Jo no li puch dir res perque fa estona ferm que no l'he vista a tal pintura y no'n tench recort clar.

En nom del mateix Rotger y en nom propi li don les bones festes. Me coman molt els de ca-seua, particularment el seu germà Miquel.

A reveure a ciutat pe'ls Reys.

Son affm. amich

Miquel Costa Pre.

²⁴ Nota (1) de l'original: Mn. Bartomeu Barceló i Massutí, jove clergue mallorquí, nadiu de Felanitx, que morí molt jove essent canonge de la Catedral de València. Era un talentàs en filosofia i teologia, i Mn. Costa el considerava destinat a esser «un segon Balmes».

Pollença 17 de Septembre 96.

Rt. D. Antoni M. Alcover.

Amich estimat: He vist pe'l diari que s'es morta la seua tia monja de S. Jeroni: al cel la vejem plegats.

Vaig demanar a D. Tomás Forteza quin temps li cauria bé per fer l'exida a Formentor, y me digué que li aniria bé la segona quinzena de Septiembre. Are, emperò, resulta que pe'l vermar y altres feynes no cau bé a ca-nostra aquesta temporada. Quan mon pare tendrà espay per estar uns quants dies a Formentor ja serà dins l'Octubre. A les hores vosté ja tendrà que fer en el Seminari y D. Tomás a les lliçons; axí es que ja no serà possible reunirnos a fer uns dies de camp els metexos que nos [31] aplegarem a La Punta,²⁵ conforme era el meu desitx. —L'estiu qui ve, si Deu ho vol, hem de cumplir la passetjada en projecte, abans de que comencin les escoles.

Faça favor de dir axò a D. Pere Orlandis, que s'estimarà més venir ab la companya de vosté y D. Tomás, segons me sembla.

Li diga també que supòs ja resucitats per ell els Cavallers d'Alcudia, bornant ab gentilesa.

Dies passats vaig rebre carta d'en Rubió²⁶ donantme conte del seu viatge á Grecia ab la vista recobrada. (!) La carta es de mestre, escrita en llenguatge del sigle XIV y podria estar firmada pe'l Cronista Muntaner.

En Picó encare es per aquí, des que sa mare fou combregada. Ella segueix millor, á pesar dels seus 85 anys, y ell s'entretien fent marges

²⁵ Nota (1) de l'original: *Sa Punta*, possessió situada entre Manacor i Artà, propietat de la família Orlandis, on solien reunir-se i passar algunes temporades [32] Mn. Costa, Mn. Alcover, En Tomàs Forteza i els germans Pere i Ramon Orlandis i Despuig, poetes ja citats en cartes anteriors.

²⁶ Nota (2) de l'original: Antoni Rubió i Lluch, il·lustre historiador de la literatura catalana i amic coral de Mn. Costa tota la vida.

casi ciclòpichs á un coster del Puig,²⁷ qu'ha comprat y ahont vol edificar una casa à l'inglesa, que será alegre de tot.

Dilluns passat el notable pianista pollencí-berlinés en Miquel Capllonch²⁸ nos doná una vetlada musical, que també resultà literària, perque en Picó y jo llegirem qualque cosa. La sala gran de ca-nostre no estava plena de gent, però si de saba pollencina, com que tot era del terror.

Basta ja: me coman molt la gent de ca-seua y els Senyors de La Punta, y rebi per tothom expressions d'en Mateu.

Seu affm. in C. I.

Miquel Costa Pre.

13

Pollença juny 9-97

Amich del cor: Respecte del Ofici de Mort que voleu fer celebrar per D. Mariano,²⁹ estich molt conforme, y podeu contar ab mi. En quant al dia en que s'haja de celebrar, he d'advertir que dins tota la octava de Pentecostés no's pot dir missa de Requiem. Tampoch s'en podrá dir durant l'octava del Corpus. Per axò el dia més indicat me sembla el dimecres 16 qu'es de ritu semidoble y permet celebrar de negre. Aquest dia 16, además serà el desè de la mort del mestre, y per axò també sembla indicat. —En cas de que determinásseu el dilluns 14 ò el dimarts 15, si se pot celebrar de Requiem pe'l dia setè, avisaume ab temps y anticiparé el viatge. A mi'm cauría millor el dimecres, axò es, el dia abans del Corpus.

En Rotger queda enterat.

²⁷ Nota (3) de l'original: *El Puig*, muntanya situada a la vora de la vila de Pollença i coronada per un santuari de la Mare de Déu.

²⁸ Nota (4) de l'original: Vegi's la nota necrològica sobre aquest músic, en el BOLLETÍ DEL DICCIONARI, núm. de desembre de 1935.

²⁹ Nota (5) de l'original: Marian Aguiló i Fuster (1825-1897), poeta i erudit, Mestre en Gai Saber, un dels patriarques de la Renaixença catalana.

A reveure.

Vostre afm. de sempre

Miquel Costa Pre.

(Continuarà)

[33]

PUBLICACIONS DE FRANCESC DE B. MOLL

Espigoladures Filològiques. Palma, 1926. 24 pàg. 1'00 pta.

Comentarios a la reforma de la Academia Española. Palma, 1927. 36 pàg. 1'00 pta.

Introducción al Latín Vulgar. (Traducción del inglés, aumentada con notas y antología). Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1928. 384 pàg. 12 ptas

El traductor, aparte del delicado tacto demostrado en la versión, facilitando muchas veces, con expresión menos sintética, la comprensión del texto a los lectores poco familiarizados con la lingüística, y de haberlo enriquecido con ejemplos, tomados especialmente del español y catalán, ha publicado como apéndice una "Antología del Latín Vulgar" en la que figuran fragmentos de la Cena Trimalchionis, de Paregrinatio Silviae, Mulomedicina Chironis, Regula Monachorum de S. Benito, varias Inscripciones Hispano-Latinas y el texto integro del Appendix Probi, todos ellos con constantes notas aclaratorias y referencias de los vulgarismos a los párrafos donde son estudiados por el prof. Grandgent.

(La Rassegna, de Génova).

Suplement Català al "Romanisches Etymologisches Wörterbuch".

Barcelona, Oficina Romànica. 1928-1931. 260 pàg. 16 ptes.

Como indica su título, se trata en este trabajo de completar y corregir la parte catalana del REWB de Meyer-Lübke. El Sr. Moll ha emprendido esta difícil labor con extraordinaria competencia y buen acierto. Es de desear que no se interrumpa esta publicación tan necesaria para la lexicografía catalana, muy pobre hasta hoy de

estudios etimológicos de conjunto practicados con todo el rigor científico que reclaman estos trabajos.

(S. Gili en *Revista de Filología Española*).

Der vorliegende Aufsatz ist ebenso wie ähnliche Arbeiten Garcia de Diegos' M. L. Wagners, Salvionis ein wertvoller Beitrag eines Einzelsprachlers zu dem REW. Meye-Lübkes: er diskutiert, verbessert, fügt hinzu.

(L. Spitzer en *Literaturblatt für germanische-und romanische Philologie*).

El Nou de Juliol. Discurs. Palma, 1930. 28 pàg. 1'00 pta.

La flexió verbal en els dialectes catalans. Ordenació sistemàtica dels materials recollits per Mn. Antoni M^a. Alcover a 150 localitats. Barcelona, Oficina Romànica, 1929-1935. 400 pàg. En curs de publicació.

Ortografia Mallorquina segons les normes de l'Institut. Palma, 1951. Segona edició augmentada. 1'50 ptes.

Estudi fonètic y lexical del dialecte de Ciutadella. Palma, 1932. 72 pàg. 2'00 ptes.

Vida Coetània del Reverend Mestre Ramon Llull segons el manuscrit 16432 del Brit. Museum, amb introducció, notes i glossari. Palma, 1933. 2 ptes.

L'opuscle de Ramon Llull sobre el Pecat d'Adam. Assaig d'edició crítica. Barcelona, 1933. 16 pàg. 1'00 pta.

Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears. Barcelona, 1934. 36 pàg. 2'00 ptes.

Cançons populars mallorquines. I. Palma, Biblioteca «Les Illes d'Or», 1934, 144 pàg. 4'00 ptes.

Contribució al lèxic lul·lià: Els llatinismes de la Lògica Nova. Barcelona, 1935. 10 pàg. 1'00 pta.

Diccionari Català-Valencià-Balear iniciat per Mn. Alcover. Toms I i II (A - CAR): 80 ptes. Continua la publicació en fascicles de 64 pàg.

Nessun altro vocabolario, di nessuna lingua, raccoglie in sé i pregi di questo, che s'intitola «Diccionari català-valencià-balear». Esso rappresenta infatti un inventario completo di tutto il patrimonio linguistico catalano, scritto e parlato, arcaico e moderno, senza esclusione di sorta, e devono

essere veramente in quantità trascurabile le omissioni involontarie, dato il metodo seguito nella raccolta del materiale.

L'opera completa conterà di molti volumi e richiederà parecchi anni di lavoro, ma riuscirà, alla fine, di tale importanza da costituire un monumento perenne di gloria per chi l'ha concepita e attuata e per la stessa lingua a cui è dedicata.

(V. Todesco en *Vita e Pensiero*, de Milà)

Bolletí del Diccionari
de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

Tom XVIII. —Núm. 2

MARÇ-ABRIL 1936

SUMARI

M. Sanchis Guarner. *Locucions tòpiques valencianes*. (Continuació)

J. Calveras (Oficina Romànica), *Consultes de llenguatge*.

Crònica

F. de B. Moll i M. Sanchis Guarner, *Notes Bibliogràfiques*.

Publicacions rebudes en la nostra Redacció.

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Mirador, 3, entr. esq.^a

Palma de Mallorca

¿Què és la Biblioteca

Les Illes d'Or?

UNA COL·LECCIÓ DE LLIBRES DE LITERATURA, HISTÒRIA I CIÈNCIES DE MALLORCA I LES ILLES GERMANES

En la Biblioteca **Les Illes d'Or** es publiquen les obres dels nostres grans poetes i prosistes: Costa i Llobera, Alcover, Pere d'A. Penya, Miquel S. Oliver, Maria Antònia Salvà, Ferrà, Orlandis, Tous i Maroto, Caimari, Colom, Ribes, etc.

En la Biblioteca **Les Illes d'Or** figuren volums de Gramàtica mallorquina, d'Història de les Balears, de Folklore mallorquí, seleccions de rondalles, cançons populars, manuals de Geologia i Geografia de Mallorca, descripcions de la Flora i Fauna d'aquestes Illes, tractats d'agricultura i indústries típiques, etc. etc.

Són col·laboradors de la Biblioteca **Les Illes d'Or** els millors literats i els més prestigiosos tècnics de les tres Illes.

CONDICIONS DE SUBSCRIPCIÓ I DE VENDA

Es publiquen almenys sis volums anuals de devés 128 pàg.

Preu del volum, per subscripció: 2 pessetes.

Preu del volum solt: 4 pessetes.

Els preus que hem indicats són els de l'edició corrent. A més d'aquesta, es fa una edició de bibliòfil, de curta tirada en paper de fil, a 4 pessetes el volum pels subscriptors, i a 6 pessetes pels no subscriptors.

Dirigiu les inscripcions al Director de **Les Illes d'Or**: Mirador, 3, entr. Palma de Mallorca.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

TOM XVIII, NÚM. 2

Març-Abril 1936

[33]

LOCUCIONS TOPIQUES VALENCIANES (33-48)

(Continuació)

COL·LECCIÓ DE LOCUCIONS TÒPIQUES

A MORELLA I LA TINENÇA DE BENIFASSAR. Al NO. del País Valencià hi ha una comarca lligam de Catalunya[,] València i Aragó, que té per capital a Morella, i que històricament ha estat formada per una colla de viles reals, ço és lliures, a la conca del riu Bergantes i al N. del Maestrat de Montesa, del qual el separa la Vega de Moll. També s'hi pot incloure la subcomarca anomenada encara popularment la *tin[é]nsa*, o sia la terra que pertanyia a l'abat del Monestir de Benifassar, formada per la conca alta del riu Sènia.³⁰

Heusací els noms populars dels municipis que formen aquesta comarca:

Bel: b[él]

El Bellestar: lo [β]a[λ]está

³⁰ Nota (1) de l'original: És exactament la mateixa comarca descrita per Mateu.

El Boixar: lo [β]o[jʃ]á
Castell de Cabres: kasté[λ] de ká[β]res
Castellfort: kasté[λ]f[ɔ]rt
Catí: katí
Cintorres: sintórrres
Coratxà: kora[tʃ]á
Forcall: forká[λ]
Fredes: fré[ð]es
Hortells: orté[λʃ]
Herbers: arβ[é]s [34]
Herbers: arbés
La Mata de Morella: la máta
Morella: m[o]réla
Olocau del Rei: l[o]káu
Palanques: paláŋk[e]s
La Pobla de Benifassar: la póbla (d[e] [βe]nifasá)³¹
Portell de Morella: p[o]rtéla
Sorita: s[o]rita
La Todolella: la t[o]léla, la t[oo]léla
Vallibona: ba[λ]i[β]óna
Villores: bi[λ]óres
Xiva de Morella: [tʃ]i[β]a

Els tòpics arplegats són els següents:

A 1 *Mira si hai corregut terres*

³¹ Nota (1) de l'original: A Orpesa, on pronuncien la *r* final, diuen *b[e]nifasár*, i Aiguaviva d'Aragó, on parlen un dialecte de transició, diuen *b[e]nifaθár*.

*que hai estat a Coratxà,
a Bel i Castell de Cabres,
a Frades i al Bellestar*

(a la Pobla de Benifassar)

És la relació dels pobles que formen la tinença. Amb el mateix peu forçat comencen A 11, H 2, Ñ 9, P 11, T 17, R 6.

A 2 *Los de Bel són gatxos*

(a la Pobla B.)

A 3 *A la Pobla botifarres
i tacons al Ballestar;
per a vore xiques guapes,
a Fredes i Coratxà*

(a la Pobla B.)

Els dos primers versos són els malnoms dels habitants de les localitats respectives. Cançons d'anàloga construcció amb el tercer vers idèntic són B 9, I 21, L 10, L 21, L 39. [35]

A 4 *Les xiques del Bellestar
són moltes i valen poc;
per rostir una sardina,
l'arrastren per tot lo foc.*

(a la Pobla B.)

La mateixa cançó repetida a A 26, B 26, C 15, D 20, E 14.

A 5 *Al poble del Bellestar
ja no vullc tornar-hi més,
perque no tenen rellonge,
i mai saben quina hora és.*

(a la Pobla B.)

Notem al darrer vers l'elisió de *a* inaccentuada: *kin[ó]ra*. La mateixa cançó aplicada a C 11, Ç 16.

A 6 *A la Pobla estan les fees,
i al Boixar les malcarades,
i per a xiques gorrines
Coratxà i Castell de Cabres.*
(a la Pobla B.)

A 7 *Los del Boixar són mènos.*
(a la Pobla B.)

Él el malnom, pron. *m[é]nos*.

A 8 *Els de Castellfort són escurçons.*
(a Cincorres)

A 9 *Los de Catí,
lo diable no els va poder seguí.*
(a Vilar de Canes)

A 10 *De Catí
el dimoni va fugí.*
(a Benassal. *Dicc. Alcover-Moll* III, 49)

A 11 *Mira si he corregut terres
que so estat a Coratxà,
a Bolea i a Falset,
Corbera i Benifassà.*
(Vergara 64)

El mateix peu forçat de A 1, H 2, Ñ 9, P 11, T 17, R 6. [36]

Bolea, Falset i Corbera són poblacions veïnes que pertanyen ja al Principat.

A 12 *Els de Forcall, els de la putxa.*
(a Cinctorres)

Parlen un poc 'apitxat' i pronuncien [tʃ] per [dʒ]: *putxa* per *puja* (Cfr. *BDLIC*, 1908-9, IV, 260).

A 13 *A la Pobla fan les festes,
de Fredes baixen fadrins,
en uns garrots com lo braç
i uns polls com a garrofins.*
(a la Pobla B.)

A 14 *En Hortells
molta fulla i pocs capells.*
(a Cinctorres)

A 15 *A la Mata,
qui no és gat, és gata,
i el qui no, arrapa.*
(a Cinctorres)

A 16 *A la Mata,
un soc i una sabata.*
(a Cinctorres)

Una altra versió també arreplegada a Cinctorres:

*El rei de la Mata,
una espardenya i una sabata.*

Tòpic anàleg a J 37, R 38.

A 17 *De Morella a Pallars
no en tastaràs,
de Pallars a Morella,
una meravella.*

(Alberola 316)

A 18 *Morella,
mira-la bé, i fuig d'ella.*

(a la Pobla B.)

El mateix tòpic amb petites modificacions a C 22, S 36. [37]

A 19 *Dicen que Morella es fría,
es verdad y no lo niego;
pero las morellanitas
son más ardientes que el fuego.*

(a Cinctorres)

A 20 *L'alegría del fadrí
és un mocador de pita,
una manta morellana
i una nòvia ben bonica.*

(a la Pobla B.)

La mateixa canço repetida a T 11, on tenen la mateixa indústria de fabricació de mantes.

A 21 *Si plou la deixarem caure, com els de Portell.
—¿Que els de Cinctorres l'arrepleguen?*

(a Cinctorres i a Portell)

La primera part repetida a E 13, H 6, J 32, T 10.

A 22 *A Portell són socarrats.*

(a Cinctorres)

A 23 *La Todolella*
l'esquella.

(a Cincorres)

A 24 *Xiva té molt orgull*
per una ceba que es cull;
si la ceba erra,
Xiva està en terra.

(a Cincorres)

Repetit amb més perfecció mètrica a T 47.

A 25 *El Castell de Morella emboirat,*
als tres dies, sec o banyat.

(Alberola 78)

Vol dir que canviarà el temps. Repetit a C 25, C 24.

A 26 *Les xiques de Castellfort*
són moltes i valen poc,

[38]

pa rostir una sardina
l'arrastren per tot lo foc.

(a Benassal)

Repetida amb petites variants a A 4, B 26, C 15, D 20, E 14.

A 27 *Aire morellano,*
ni paja ni grano.

(Vergara 187)

Perjudica molt la collita.

A 28 *Los de Vallibona són esquirols.*

(a la Pobla B.)

B. EL BAIX MAESTRAT. —L'Ordre Militar de Santa Maria de Montesa va posseir amples dominis que s'estenien de la plana de Vinaròs fins al desert de les Palmes i de la mola d'Ares a Penyagolosa, els quals constituïren el Mestrat de Montesa. Aquesta comarca històrica, coneguda avui encara per *l[o] ma[e]strát*, resulta massa gran i convé dividir-la en dues contrades: Baix i Alt Maestrat. El Baix Maestrat cau a l'E. de les atalaies de Vinromà, i el formen les conques del riu de Benicarló i la rambla de les Coves.

Els noms populars dels municipis d'aquesta comarca són els següents:

Alcalà de Xivert: alkalá; [tʃ]i[βé]rt, [tʃ]iz[β é]rt, [tʃ]iv[é]rt (a Orpesa)

Bell-lloc del Maestrat: be[ɲá]k

Benicarló: binikarló; b[e]nikarló (a Castelló)

Càlig: káli[tʃ]

Canet lo Roig: kanét (lo r[ótʃ])

Cervera del Maestrat: s[e]r[β]éra

Les Coves de Vinromà: les k[ó]ves (de vinromá) (a Orpesa)

La Jana: la [dʒ]ana; la [ʒ]ana (Benifassar)

Peníscola: panísk[o]la, panískla, panízla

Rossell: r[o]sé[ʎ]

La Salzedella: la salsa[ðéʎ]a

Sant Jordi del Maestrat: sa[ɲdʒó]r[ð]i [39]

Sant Mateu: sammat[éw]

Sant Rafel: sanraf[é]l

Santa Magdalena: santa mal[é]na, santa ma[ð]al[é]na; polpís

Tírig: tíri[tʃ]; trí[tʃ]

Torreblanca: t[o]rr[e]blá[ɲ]ka

La Torre d'En Domenge: la t[o]rr[e] n dum[é]ndz[e] (Vilar de Canes) d[e]l
dum[é]nz[e] (Orpesa)

Traiguera: tray[e]ra (Benifassar) tra[jyé]ra (Vilar de Canes)

Vilanova del Maestrat: vilan[ó]va

Vinarós: binar[ó]s; vinar[ó]s (Orpesa)

Xert: [tʃé]rt

Heusací les locucions tòpiques arreplegades:

B 1 *De les ales d'un mosquit
se n'ha fundat Castelló,
i de les retalladures,
Alcalà i Benicarló.*

(a Peníscola)

B 2 *A Alcalà són gaspatxeros;
Santa Malena, fogueros;
Paniscla, panisclans,
i a Benicarló, llancers.*

(a Peníscola)

Són els malnoms respectius, fora el nom del tercer vers, que és el gentilici.

B 3 *Cabanes, cau de raboses;
Torreblanca, granotera,
i Alcalà porta la fama
de la gent malfaenera.*

(a Orpesa)

La mateixa cançó amb algunes variants a L 16, M 3, R 43, T 69, V 1.

B 4 *Borratxos són a les Coves,
borratxos són a Alcalà, [40]
borratxos a Torreblanca;
no sabem qui guanyarà.*

(a Peníscola)

A Orpesa, la mateixa cançó amb el quart vers modificat:

i a Orpesa també n'hi ha.

B 5 *A Cabanes són los pinxos
i a Bell-lloc són los templats;
a Vilanova porretes
i a la Torre los vitxacs.*

(a Orpesa)

Són els malnoms respectius.

B 6 *Bell-lloc,
bona vista de lluny
i roín de prop.*

(a Orpesa)

Una altra versió dóna *Alberola* 34:

*Bell-lloc,
bon lluny, i roín prop.*

B 7 *A Alcalà
pa tots n'hi ha.*

(a Peníscola)

B 8 *L'herència de Bell-lloc,
qui ni jo cobre, ni tu tampoc.*

(Pitos i flautes 129)

B 9 *Benicarló i Vinarós,*

*Càlig i la Salzedella;
per a vore xiques guapes,
no hi ha poble com Morella.*

(a Peníscola)

Cançons semblants A 3, I 21, L 10, L 21, L 39.

B 10 *Encara que estiga ací,
a Vinaròs planto ceba,
a Benicarló la col
i a Peníscola la blada.*

(a Peníscola)

[41]

B11 *Benicarló,
gran olla i xic sermó.*

(Galiana 24)

També aplicat amb petites modificacions a I 5.

B 12 *A Benicarló
tots tenen cara de bacó.*

(a Peníscola)

B 13 *A Canet lo Roig, raboses.*

(a la Pobla de Benifassar)

B 14 *Cervera està en una costa,
i Càlig en un altet;
iCerverina, baixa'm aigua,
que m'estic, morint de set!*

(a Peníscola)

B 15 *Vindre una cosa justa com al casament de Cervera, que
ni en va faltar ni en va sobrar ni en va haver prou.*

(a Peníscola)

B16 *Corvarxina*
puta fina

(a Peníscola)

Covarxí és el gentilici de les Coves de Vinromà. La mateixa dita la trobem a D 9, F 6, J 29.

B17 *A Peníscola, señores,*
hi han tres coses de valor:
l'escala del Papa Lluna,
la font i lo Bufador.

(a Peníscola)

Hi ha una escala tallada a la roca viva que davalla del Castell del Papa Pere de Luna; la font és un ullal d'aigua dolça que naix en mig de la mar; el bufador és un forat que hi ha en una cova del penyó, per on els dies de tempesta salta l'aigua de la mar a forta pressió.

B 18 *A Peníscola, señores,*
hi han tres coses molt bones:
la font i lo Bufador,
i la castanya (d)e les dones.

(a Peníscola)

[42]

El quart vers, al·lusiú a la manera de pentinar-se.

B 19 *Peníscola es xicoteta*
i es fa molt de respectar;
com es de pedra picada,
no la poden tirâ al pla.

(a Peníscola)

Construïda damunt d'una roca que forma península, està murada i té molts edificis de pedra.

B 20 *Peníscola està rodada*
De figueres de Maella.
¿Sabeu qui les ha plantades?
Maria, la Verdiella.
(a Peníscola)

B 21 *A Rossell són gitanos.*
(a la Pobla de Benifassar)

B 22 *Los de Tírig, rabosetes.*
(a Peníscola)

B 23 *Torreblanca cotxina,*
corral de vaques;
la primera collita,
tot carabasses.
(a Orpesa)

B 24 *Torreblanquina gitana*
portes mocador d'a duro;
algun dia portaràs
les aures del meu burro.
(a Peníscola)

La mateixa cançó a F 4.

B 25 *Les xiques de Torreblanca*
Totes filen en cadira,
i en compte de filar llana,
filen estopa podrida.
(a Peníscola)

Altres diuen el quart vers així: *filen els pèls de la figa.*

[43]

B 26 *Les xiques de Torreblanca
són moltes i valen poc;
pa torrar una sardina
l'arrastren per tot lo foc.*

(a Peníscola)

Repetida amb petites variants A 4, A 26, C 15, D 20, E 14

B 27 *Les xiques de Torreblanca
totes van a l'aigua al pou;
la una li diu a l'atra:
- Si a tu et pica, a mi me cou.*

(a Peníscola)

Repetida amb petites modificacions C 16, J 38.

B 28 *Les xiques de Torreblanca
totes van a segar brossa,
s'escarramen a la sèquia
i se renten la carxofa.*

(a Peníscola)

Quasi idèntica L 9.

B 29 *Les xiques de Torreblanca
totes van de cinc en cinic;
la un se'n diu a l'atra:
- Mare, que grossa la tinc!*

(a Peníscola)

B 30 *Los de Traiguera són ganxos.*

(a la Pobla de Benifassar)

B 31 *Les xiques de Vinaròs
porten lo topo molt gros,
se pensen que és cabellera
i és carabassa en arròs.*
(a Peníscola)

B 32 *Guixes tendres en arròs
i entre mig un conillet,
arretglen un dinaret
que ni fet en Vinaròs.*
(Ensisam 55)

[44]

B 33 *A Xert
caguen amb lo cul obert.
- Los de Catí
els ho van fer obrí.*
(a Benassal)

B 34 *Per Xert
passa l'espert.*
(a Peníscola)

B 35 *Los de Xert
tenen el pardal ert.*
(a Peníscola)

B 36 *Boira a la Ferradura,
aigua segura.*
(a Orpesa)

B 37 *Quan Montsià fa capell,
guarda't d'ell*
(a Peníscola)

B 38 *Pa xiques guapes, Sant Jordi
i la faram de Cervera;
pa bones danses, Canet,
per a cànters nous, Traiguera.*

(a Peníscola)

C. L'ALT MAESTRAT. —Aquesta comarca és formada per les conques de la Rambla Carbonera i del riu Montlleó quan deixa d'ésser frontera amb Aragó. El límit meridional del Maestrat el formen els tossals que des de Penyagolosa a la Rambla de la Viuda separen les vessants del riu Montlleó i del barranc de Lluçena.

A aquesta comarca corresponen els següents municipis:

Albocàsser: lo bokás[e]

Ares del Maestrat: ár[e]s

Atzeneta del Maestrat: a[dze]n[é]ta

Benafigos: benafí[γo]s

Benassal: b[e]nasá[ɨ]

Culla: kú[λ]a

[45]

La Serratella: la sarrat[éλ]a

La Serra d'En Garcerans: la s[é]rra [ɨ] gars[e]ráns

La Torre d'En Besora: la tórr[e] m b[e]z[ó]ra

La Vall d'Alba: la va[λ]dá[ɨ]ba

Vilafamés: vi[λ]afam[é]s

Vilafranca del Maestrat: bi[λ]afrá[ɨ]ka, bilafrá[ɨ]ka

Vilar de Canes: bi[λ]ár de kán[e]s, vilár

Vistabella: bista[βéλ]a

Els tòpics arreplegats d'aquesta comarca són:

C 1 *A Albocàsser tots són llops
i a la Torre són vitxacs,
a Vilar tots són llangostos
i a Culla són socarrats.*

(a Vilar de Canes)

Són els malnoms respectius.

C 2 *A Catí tots són pesaires
i a Traiguera canterers,
i a la Serra tots són lloques
i a Albocàsser malfainers.*

(a Vilar C.)

Els dos primers versos són els oficis típics, i el tercer és el malnom.

C 3 *Si te cases a Ares,
puta l'agarres.*

(a Cinctorres)

C4 *Entre Ares i Benassal,
tot és roca i carrascal,
i el perill sempre és igual.*

(al Maestrat. *Dicc. Alcover-Moll II*, 383)

C5 *Atzeneta
llarga i estreta.*

(a Benafigos)

C6 *A Atzeneta
tots pixen per la bragueta.*

(a Vistabella)

[46]

C 7 *A Culla són cullerans*

*i a Benafigos panolla,
ai dellà el pla de les Vinyes,
iviva la gent de l'embrolla!*

(a Vilar C.)

El primer vers és el gentilici, i el segon el malnom col·lectiu.

C 8 *Socarrats de Benafigos,
ja podeu baixá al bancal,
que els pinxos de Vistabella
vos foten el Carrascal.*

(a Vistabella)

C 9 *Benafigos,
pocos y mal avenidos.*

(a Vistabella)

C 10 *Benafigos té una rata
que la farten de segó;
calla, calla, Benafigos,
que tens molt poca raó.*

(a Benafigos)

C 11 *Al poble de Benafigos
jo ja no vullc tornar més,
perque no tenen rellonge
no sé mai quina hora es.*

(a Benafigos)

Repetida a A 5, Ç 6.

C 12 *Entre Culla i Benassal
han plantat una figura;
encâ estan les figues verdes,
ja amanixen la cistella.*

(a Vilar C.)

C 13 *A Benassal*
pelen la coa a tots els que van.
(a Vilar C.)

C 14 *A la Serra tots són lloques;*
a Cabanes, cabanuts; [47]
a Vilafamés, cul-rojos,
i a les Useres, porputs.
(a Vistabella)

El segon vers és el gentilici, i els altres són els malnoms respectius.

C 15 *Les fadrines de la Torre*
profiten per a molt poc;
pa torrar un sardina
l'arrastren per tot lo foc.
(a Vilar C.)

La mateixa cançó de A 4, A 26, B 26, D 20, E 14.

C 16 *Les fadrines de la Torre*
se'n van a l'aigua al pou nou;
la una diu que li pique
i l'atra diu que li cou.
(a Vilar C.)

Repetida amb petites modificacions B 27, J 38.

C 17 *Encara que tu no em vullgues*
a mi no em s'hi dóna res,
que en tinc una altra més guapa
al pla de Vilafamés.
(Vergara 276)

C 18 *Les xiques que més m'agraden*
són les del pla de Moró,

*les del mas de Correntilla
i totes les del Frontó.*

(Vergara 187)

C 19 *Para cantar, en el Puerto,
y bailar, en Mosqueruela;
para chicas guapetonas,
Villafranca y la Angresuela.*

(a Vistabella)

Excepte Vilafranca, els altres pobles són aragonesos.

C 20 *Poble de Vilar de Canes
les mosques se veuen córrer, [48]
i mos demanen la llum
los vitxaquets de la Torre.*

(a Vilar C.)

A Vilar de Canes posaren la llum elèctrica abans que a la Torre d'En Besora.

C 21 *Lo poble Vilar de Canes,
quin poble més desgraciat!
L'escolà s'ha tornat loco
i l'alcalde s'ha penjat.*

(a Vilar C.)

C 22 *Vistabella,
mira-la de lluny,
però guarda't d'ella.*

(a Vilar C.)

Semblant a A 18, S 36. Una altra versió a Vistabella amb el darrer vers modificat: *i fuig d'ella.*

C 23 *Vistabella està en un alt,
els molins en un barranc,
el mas Xaparra a l'ombria
i el mas de Clèric davant.*
(a Benafigos)

C 24 *Penyagolosa emboirada,
als tres dies, eixuta o banyada.*
(a Vistabella)

C 25 *La Roca-roja emboirada,
dins tres dies, eixuta o banyada.*
(a Vilar C.)

Són els mateixos A 25.

M. SANCHIS GUARNER

(Continuarà)

[49]

Consultes de Llenguatge (49-55)

Cons. 105. —¿Té fonament la prevenció actual contra l'ús de l'article davant l'infinitiu? *J. P.*

Resp. —1. En català l'article s'usa davant de l'infinitiu d'aquestes tres maneres:

a) Fent ressaltar l'oració del verb infinitiu dintre de l'oració principal:

1. *Deixar les coses en l'aire* no porta a res ni és d'homes.
2. *El deixar les coses en l'aire* no porta a res.
3. *Això de deixar les coses en l'aire* no porta a res.

En aquests tres exemples hi ha un reforçament progressiu de l'oració d'infinitiu: *deixar les coses en l'aire*; en 2, mitjançant l'article definit: *EL deixar*; en 3, fent dependre l'infinitiu d'un demostratiu amb la preposició *de*: *AIXÓ DE deixar*.

1. La tàctica que s'adopta és *defugir la discussió*.
2. La tàctica que s'adopta és *de defugir la discussió*.
3. La tàctica que s'adopta és *el defugir la discussió*.
4. La tàctica que s'adopta és *la de defugir la discussió*.
5. La tàctica que s'adopta és *la del defugir la discussió*.

En aquests altres exemples d'infinitiu predicat la gradació ascendent pot recórrer més graus: la preposició *de* en 2: *DE defugir*; l'article *el* en 3: *EL defugir*; la repetició del subjecte mitjançant l'article demostratiu *la* i la preposició *de*, davant de l'infinitiu sol en 4: *LA DE defugir*, o davant de l'infinitiu amb article en 5: *LA DEL defugir*.

L'ús de l'article reforçador té tradició antiquíssima en català.³² [50]

³² Nota (1) de l'original: Exemples d'autors antics: «veya que *l'estar en Monferrat*... li porie ésser molt noyble al plaer e a la honor» (*Curia1* 10314); «les saluts del

b) Com a senyal de la substantivació de l'infinitiu, quan l'acció que expressa es pren en abstracte:

«*L'entrar* no és treball, mes *l'eixir* és impossible» (*Somni* 1913).

L'infinitiu equival aleshores a un substantiu verbal:

L'entrada no costa res, però *la sortida* és impossible.

La substantivació de l'infinitiu és més freqüent encara en els escrits catalans antics i moderns, i porta com a conseqüències l'ús de l'article definit³³ o indefinit,³⁴ d'adjectius³⁵ i pronoms,³⁶ l'expressió mitjançant la

cavallers errants... és *lo rompre les lances*» (*Curial* 5577); «quant costa a un gentil cavaller e a una noble dama *lo amarse l'un a l'altre*» (*Curial* 18); «per semblant forma has usat tu... en *lo mal dir de les dones*» (*Somni* 3377); «Per *l'encerquar com pogra saber alsunes coses sdevenidores...* ha més en ma companyia aquest hom vell» (*Somni* 1347); «restituhiren o tornaren a n'Anthoni Pau, metre de cases, lo carrech *del scurar clavegueres e los abeuradors*» (*Ardits*, III, 26); «Altre dan no ha pres sinó *lo del caure*» (*Curial* 5045).

Exemples d'autors renaixents: «Si't sembla bé *lo ben viure*; Serà dolç *lo ben morir*» (Verdaguer, *Roser*, 11 set.); «Mira, *l'anar avuy a la font* li ha costat un tip de plorar» (Vilan. *Esc. Bar.*, p. 11); «Fa vell *lo conèixer ja dos temps en la vida* i retraure la comparança entre l'un i l'altre» (Gaya, *Fruita de Lleida*, p. 23); «¿No n'hi ha, honrats i gent com cal, que fins refugen *el ser-ho* (del govern), perquè no'ls motegin de granuques?» (Pons, *L'auca de la Pepa*, p. 248). [52]

Per reforçar l'infinitiu encara hi ha altres recursos: 1. *iAquell* estar sense fer res el consumeix! *iAquell* no poguer menjar res el matava! 2. *iQuin* dir la missa més estrany! *iQuin* voler dir els ulls! 3. Fa *un* picar les lletres rabiós. Es *un* mal veure, viure d'anderis.

³³ Nota (2) de l'original: Exemples d'article definit amb infinitiu substantivat: «Bo seria *lo madurar*, si lo temps ho soferia, mas *lo podrir* és cosa dampnada» (*Curial* 11470); «Cert, *l'esperar* fon joch de falles» (J. Roig, 43); «tan prest les han (les làgrimes) com los cans *lo orinar*» (*Somni* 2663); «e per ço dich que més stime e'm plan *l'aturar* que no *l'anar* per veure tots dies la celsitut vostra; de *l'aturar* seré loat e de *l'anar* seré blasmat» (*Tirant* II, 326); «un ginet se soltà e... tirà devers la ciutat e no'l gosaren seguir, perquè estava molt delitós ab *lo folgar*» (*Tirant* I, 325); «la piyor cosa que en *lo morir* entrevé és la pahor de la mort» (*Somni* 1249); una per lo defalliment, altra per *lo colpejar* ell ja no podia regir lo cavall» (*Curial* 3571); «En terra'l *sembrar*, | Al cel *lo cullir*, | Ací *lo plorar*, | Allí *lo cantar*, | En terra *patir* | Per al cel *gosar*» (Verdaguer, *Roser*, 24 abril); «Respectuosa amb l'autoritat tan com amb l'amo, a qui paga l'arrendament, aborreix tant *lo pendre com lo donar*» (Gayà, *Fruita de Lleida*, p. 64); «A l'hora *del dinar i del sopar* anyorava sempre la menestra lleidatana i el postres saborosos de la nostra horta» (Gaya, *Fruita de Lleida*, p. 64); «Lo sempre llarg en *prometre* | Mes sempre en *lo donar* curt | ¿Qu'ha fet en aquelles terres | Qu'ab tanta d'amor jo vull? (Briz, *Cap de Rey*); «iNomés penses en *s'enfornar!*» (*Rond. mall.* II, p. 7); En *el brodar* hi té unes mans precioses.

³⁴ Nota (3) de l'original: Exemples antics: «Te he pres a furt *un besar*; en do e gràcia te'n deman *un altre*» (*Curial* 13110); «Lo Rey Scariano volent ho fer tot bo, dreçà les sues paraules a Tirant, e feu principi a *un parlar*» (*Tirant*, IV, 93, 94).

³⁵ Nota (4) de l'original: Exemples d'adjectiu: «lexada la rahó, ha seguit *lo desordonat voler*» (*Somni* 2874); «han axí *dolç voler*, que tantost són reduïts a pau après llur fellonia, (Exim. *Regiment* 469); «los ulls ab *spantable mirar* semblaven dues falles de

preposició *de* del subjecte³⁷ i complements³⁸ i fins fer plurals els infinitius.³⁹

c) Com determinatiu ordinari dels infinitius que ja són substantius pròpiament, és a dir, quan han pres un significat particular diferent de l'acció del verb, com ara: *l'ésser* (la natura, l'existència), *l'oïr* (l'oïda), *l'entendre* (l'enteniment), *el menjar* (les viandes), *l'esmorçar calent*, *el sopar fred*, etc.

No cal dir que aquests infinitius substantius admeten totes les construccions dels infinitius substantivats.⁴⁰

foch»(Francesch Alegre, 21); «e apres ab divers e arremorat murmur maldien entre ells tan *atreuit gosar*» (Francesc Alegre, 5). [53]

³⁶ Nota (5) de l'original: Pronoms *possessius*: «*en son anar* e *en son vestir cortés*» (*Cròn. dels Comtes de Bar.*, XVIII, 5); «broca lo cavall dels sperons e corre contra Curial e *en son venir* feri'l axí fort, que tota la lança feu volar en peces» (*Curial* 4713); «guarda la aspresa del camí, assegura *ton córrer*» (Francesch Alegre, b 2); «Be és ver que *en lur beure* han gran abstinència, mentre hom ho veu» (*Somni*, 2710); «Anit fas la despedida *en el meu fadrinejar*» (Cobla popular); «Una exclamació ab tot *son badar* de boca fou la primera escomesa» (Pons, *L'auca*, p. 160).

Demostratiu: «E passaren los cavalls iij o iiij a un colp, tirant los per les regnes e nadan, e iguem nos a aturar *en aquell passar*, bé a anadura de mija legua» (*Cròn. Jac. I*, 343).

Relatiu: «*E al exir que nos fayem* los de Daroca desonraren als nostres homens» (*Cròn. Jac. I*, p. 47); «No és menor vergonya *lo raure que'ls homens fan fer* de lur barba fort sovèn» (*Somni* 3435); «Emperò *lo servir que ella feya* ere maiorment mirar Curial» (*Curial* 2816).

³⁷ Nota (6) de l'original: Subjecte regit de *de*: «*lo parlar de les dones* no és comunament, sinó de les coses menudes o de administració de la casa» (*Somni* 3607); «respòs lo lleó, ab temor que hagué *del gran agosar de l'homenet*» (*Isop* 140); «E ell manà que estiguessen los mariners apareyllats...; e *al venir del vent* cridà'l cómit: Cala, cala» (*Cròn. Jac. I*, p. 93); «No's sentia més que *l'esgarrapar afanyós de les plomes sobre'l paper*» (Oller, *La febre*, 111, p. 101); «*lo bracejar dels vius y 'l cabuçar dels morts*» (*Verdaguer, Canigó*, 21).

³⁸ Nota (7) de l'original: Complement directe regit de *de*: «*Al carregar e al descarregar del leny* deu ésser l'escrivà present, e deu escriure ço que's carrega e's descarrega» (*Cost. de Tort. IX*, XXVII, IV); «*al pendre del contrat* la Guelfa dix: Mare mia, aconsolats lo de ma part» (*Curial* 3350); «puy que hac coneguda la voluntat del cavalier, seguí la, axí *en lo devisar de les armes* com en la elecció e nominació de judge» (*Curial* 14116); «se determinaren y donaren la veu per *lo lliurar de la cera gomada* als fallers» (*Ardits*, IV, 35); «Sap més economia que cap ministre d'hisenda i traure lo compte més enrevessat *en un tancar i obrir d'ulls*» (*Gaya, Fruita de Lleida*, p. 63). [54]

Altres complements: «s'eran dats *al servir de Déu*» (*Quaresma St. V. Ferrer*, p. 324); «*lo vostro anar de Cecilia* a alcun gran cap e assenyalat vindrà ab Déu» (*Exim. Doc. per l'Hist.* II, p. 40); «E més per causa de certes ordinacions *del jugar e jurar de Déu*, e remoció del taulell dels botxins» (*Ardits* III, 379).

³⁹ Nota (8) de l'original: «ab *besars d'amor* strema mesclats ab abundants làgremes» (*Tirant*, IV, 280); «contempla *aquells abraçars e besars*, tan saborosos e tan dolços» (*Curial* 13146); «¿I ahont tiram? -A cercar una altra terra, ahont hey haja més *bons viures*. - I ¿tan dolents són es de per aquí?» (*Rond. mall.* III, p. 227).

Alguns ja no s'usen com infinitius: *el pler* (plauré), *el dever* (deure), *l'avenir* (esdevenir), etc.⁴¹

2. Aquestes tres maneres de posar l'article davant l'infinitiu són generals en les llengües romàniques. Especialment en fa gran ús l'italià i el castellà, però no gaire el francès modern,⁴² que per comptes de l'infinitiu substantivat o substantiu prefereix, i de vegades fins a l'abús, els noms verbals abstractes, i recalca l'infinitiu amb la conjunció *que*:

Bone chose est *d'apprendre*.

«Noble chose est *que de donner*» (Jutinal, *N. Recueil*, I, 373).

C'est une belle chose, *que de faire cela*.

3. La prevenció contra els castellanismes, que fa mirar de reüll les construccions catalanes que coincideixen amb les castellanques, si no les

⁴⁰ Nota (9) de l'original: Vetaquí uns quants exemples: 1. «Quaix que vulla dir que de la permanència de la sanch penge *l'èsser* d'aquella (l'ànima dels bruts) (*Somni* 1004); «Digues... tot ço en que hages pecat *del oïr*» (Exim. *Cercapou* 2544); «la segona utilitat serà aclarir *lo entendre* e hedificar la memòria» (Franc. Alegre, 2); «Després de missa *anàrem per l'esmorzar*: una olla de cols i trumfes, un bon tall de bon estufat i una truita o empedrat» (Bosch de la Trinxeria *Pla* p. 217).

2. Aquestes frescors no són de *bon ésser*. «L'ull serà glorificat en veure lo preciós cors de Jhesuchrist. *Lo nostre hoïr* serà glorificat en los cants de les laors... al Senyor» (Exim. *Cercapou* 1669); «No veig que d'als sia crescut *mon saber* a present, sinó de vostre testimoni» (*Somni* 237); En les funcions solemnes... volem *un dinar* de festa.

3. «Perque siau *enjar* de les cucales... mantinga us Déu la negra burullada» (Vallfogona, *Sonet* a una gravada de verola).

4. «*en menjars*, convits e festes, *vestirs* e altres vanitats... despenen totalment lo temps» (*Curial* 13830); «Aquí no's porà comparar al *teu saber* la saviesa de Salamó, la sciència de tots los filosoffs ne *los sabers* de totes nostres consciències» (Exim. *Cercapou* 1713).

⁴¹ Nota (10) de l'original: Exemples: «Creat és mon voler per ço que haja *plaer* en lo voler de son'creador» (*Blanquerna* p. 89); «quaix apenes veig null home en lo món, qui faça *son dever* en honrar, amar e conéixer Déu (*Blanquerna* p. 45); «Per *lo avenir* los tocarà lo dret» (Mallorca, any 1618). [55]

⁴² Nota (11) de l'original: El francès antic seguia la pràctica de les altres llengües romàniques, que trobem encara en el grans escriptors dels segles XVI i XVII:

a) Infinitiu reforçat: «*Le n'avoir point de mal, c'est le plus avoir de bien* que l'homme puisse espérer» (Montaigne, *Essais* II, 12); «Que, *au justement considerer*, il n'y deüst avoir eü point de guerre» (Froiss. p. 278).

b) Infinitiu substantivat: «*Le vivre et le vieillir* son choses conjointes» (Malherbe, II, 206); «Usez donques hardiment de l'Infinitif pour le nom, comme: *l'aller, le chanter, le vivre, le mourir*» (Du Bellay, *Diff.* II, 9, p. 284); «Perse et Syrie | Pour *du regner* emplir l'affection | Sembloit avoir ses confins trop estroitiz» (Marg. d'Angoulême, Darm., p. 193); «Au *doux tomber* du jour» (Lamartine, segle XIX); «Maintenant le voyez en *son estre*, | Tel qu'il estoit, voire devant *son naistre*» (Marg. d'Angoulême, (Lefranc, *Grands Ecrivains*, p. 214); «Le *ronger des siècles* envieus» (Du Bellay, *Antiquitez de Rome*, XIII); «La diversité est si ample, que tous les tons de voix, tous

veu també en el francès, ha trobat aquí camp on esplaiar-se, però sense fonament. Si el francès modern, per una evolució interna de la llengua, restringeix l'ús de l'article davant de l'infinitiu, això no treu que sigui legítim en català l'ús ample que en feien els clàssics antics i n'han fet els escriptors renaixents d'acord amb la llengua viva; que no hem pas de bastir la nostra gramàtica al patró de la francesa, per mor de diferenciar-la de la castellana.

Contestant, doncs, directament a la consulta: la prevenció actual contra l'ús de l'article davant de l'infinitiu no té cap fonament. Al contrari, deixar de posar-hi l'article sistemàticament, és un gal·licisme.

J. CALVERAS
*Secretari de Redacció
de l'Oficina Romànica.*

CRONICA (55-56)

La Biblioteca «Les Illes d'Or»

Acaben d'aparèixer, reunits en un sol volum, els números 11 i 12 d'aquesta Biblioteca, que contenen un assaig biogràfic sobre Mn. Miquel Costa i Llobera, escrit pel jove sacerdot Mn. Bartomeu Torres Gost. És la primera biografia que s'ha escrit del gran poeta pollensí, i està feta amb amor, devoció i extensa documentació que [56] la fa molt valuosa. Va prologada pel Mestre en Gai Saber Mn. Llorenç Riber, qui fa un bell comentari i un merescut elogi de l'obra de Mn. Torres per la seva serietat, sobrietat i excel·lent informació.

les marchers, toussers, mouchers, éternouers... (Pascal, *Pensées*, II, 47). Cfr. Vogel §§ 260, 264.

S'anuncien com de pròxima publicació, dins la mateixa Biblioteca, dos volums de «Comèdies» del famós costumista Bartomeu Ferrà, el segon volum de «Cançons populars mallorquines» i altres obres literàries i d'erudició.

Amics morts.

Hem tingut darrerament el dolor de perdre tots aquests excel·lents amics de la nostra Obra:

L'amo En PERE J. ALCOVER I SUREDA, germà del nostre fundador Mn. Alcover. Era home de claríssima intel·ligència, i encara que es dedicà sempre a l'agricultura, es preocupava de les qüestions intel·lectuals i ajudava en el que podia a les obres culturals. Era una figura molt destacada dins la vida política i religiosa de la ciutat de Manacor, on residí tota la vida.

El Sr. JOAQUIM AGUILÓ I VALENTÍ, subscriptor del Diccionari, al qual i a les altres empreses de Mn. Alcover va prestar resoltament ajuda el temps que fou diputat provincial (anys 1928-1930).

El Rd. Mn. ANTONI BOSCH, President de la Caixa d'Estalvis de les Balears, i el Rd. Mn. FRANCESC POU, Vocal del Consell d'Administració de la mateixa entitat, que per iniciativa dels dits senyors ha estat sempre subscripta a dos exemplars del Diccionari i ha ajudat econòmicament a altres publicacions nostres.

El Sr. FRANCESC DE P. MASSANET I BELTRAN, distingit notari de Palma, afiliat a la Lliga de Socis Protectors del Diccionari.

El Sr. ANTONI RIERA I JAUME, apotecari mallorquí resident a Barcelona, subscriptor de totes les nostres publicacions i que havia estat col·laborador activíssim del Diccionari, sobre tot en la part de lèxic botànic.

L'Excm. Sr. ENRIC SUREDA I MORERA, prestigiós advocat, ex-administrador del Reial Patrimoni a Mallorca, distingit historiador i també subscriptor de totes les nostres obres.

Notes bibliogràfiques (57-68)

ANTONI CANALS. *Scipió e Anibal. De Providència* (de Sèneca). *De arra de ànima* (d'Hug de Sant Víctor). A cura de MARTÍ DE RIQUER. Editorial Barcino. Barcelona, 1935. «Els Nostres Clàssics», col·lecció A, volum 49. —192 pàgs.

El jove erudit català Martí de Riquer dóna en aquest volum de «Els Nostres Clàssics» una acurada transcripció de tres opuscles del fecund escriptor valencià fra Antoni Canals (mort en l'any 1419). Tots tres havien estat publicats fa anys; la nova edició, però, té el mèrit d'haver estat feta damunt tots els manuscrits coneguts, d'esser més apta per a la divulgació i de dur una «Notícia preliminar», unes «Notes» i un «Glossari» que li donen interès singular.

Fra Antoni Canals era home d'escassa originalitat. La seva obra literària és quasi tota de traducció i d'exposició de treballs d'altri. Les tres obretes que figuren en el volum de què parlam, són versió d'obres de Petrarca, de Sèneca i d'Hug de Sant Víctor. Cal afegir que la traducció no és sempre exacta ni correcta. Així i tot, el seu estil no està mancat d'elegància i el seu lèxic és en general prou depurat.

La transcripció que Martí de Riquer ofereix és encertada. Algunes errades de caixa importants han estat advertides oportunament pel mateix editor en una nota final. Ens roman el dubte si és errada de transcripció o del manuscrit original la forma *Porserma* que apareix dues vegades en la pàg. 100 i que evidentment cal llegir *Porsenna*. En algun cas sembla equivocada l'accentuació, per exemple en el *congelà* de la pàg. 103 (retxa 30) que hauria de dir *congela*, i en els diversos casos en què apareix accentuat *éntegre* per *entegre*. [58] També és defectuosa la grafia *pagellides* (100, 30), que hauria de dir *pagellides*.

Les notes són breus, discretes, oportunes en general. A la de la pàg. 58, on s'afirma que Canals diu un desbarat en suposar que els escuts

neden (=suren), objectarem que tal suposició no és inversemblant si tenim en compte que el *scutum* dels romans era de fusta, en contraposició al *clypeus* que era de coure, segons el testimoni de Plini.

Unes petites esmenes al Glossari:

Sembla que no hi ha motiu per a atribuir a *abreujades* el sentit de «buidades» i no el de 'escurçades'. Cal suprimir el «fendre 'fingir'», que acusa certa precipitació en la redacció del glossari; el mot que figura en el text no és *fendre* ni significa 'fingir', sinó que és simplement *ofendre*, que no necessita traducció.⁴³ *Pagel·lides*, com ja hem advertit, s'ha d'escriure *pagellides*, forma ben viva a les Balears, de la qual és una variant el barceloní *patellida* (=castellà *lapa*). —F. de B. Moll.

CARLES SALVADOR. *Qüestions de llenguatge*. Discurs d'ingrés al Centre de Cultura Valenciana. Contestació de Nicolau Primitiu Gómez Serrano. València, Impr. Cortell, 1936. —50 pàgs.

La important institució valencianista que desplega les seves activitats sota el nom de «Centre de Cultura Valenciana» ha tingut l'indiscutible encert d'otorgar el títol de Director de número a l'excel·lent gramàtic i poeta Carles Salvador. La recepció oficial d'aquest tingué lloc el dia 9 de gener d'enguany, i en aquell acte llegí el nou Director un discurs interessantíssim sobre *Qüestions de llenguatge* i li contestà amb belles paraules laudatòries un altre membre del Centre, En Nicolau Primitiu, prou conegut per les seves recerques sobre toponímia. [59]

La dissertació de Carles Salvador no té el caràcter de monografia erudita, que sol esser de costum en actes acadèmics d'aquesta classe; al contrari, és un treball de divulgació d'idees generals i de punts concrets referents al conreu literari del valencià. No sabríem elogiar prou aquesta

⁴³ Nota (1) de l'original: En la transcripció del *De arra de ànima* feta per Jordi Rubió, apareix escrit a *fendre* (cf. *Estudis Universitaris Catalans*, IV, 473).

modèstia que és precisament la font de la gran eficàcia que pot tenir aquest discurs. Un tema monogràfic d'erudició interessa als quatre intel·lectuals capaços d'entendre'l; el tema escollit per Carles Salvador, en canvi, interessa a tot el públic valencià i pot obrir solc de fertilitat dins tot el camp del valencianisme, tan necessitat d'orientació en les qüestions elementals del llenguatge propi.

Amb gran competència i seguretat exposa el procés de la decadència de la llengua catalana, de la seva renaixença i dels criteris de depuració del llenguatge literari. Per tal de fer més entenedora i profitosa aquesta part teòrica, la completa amb un extens exemplari on exposa les regles per a l'ús correcte de diferents mots i formes (*doncs, altri, agarrar, qual, llur, jefe, sisquera, fretura*, etc.), per a l'ortografia (ús de la *l·l* doble, de l'apòstrof, etc.), per a la prosòdia (diferència entre la diftongació castellana i la valenciana), per a l'ús de la partícula *no*, etc. Tot això són punts elementals si voleu, però de positiva dificultat per a la majoria dels escriptors valencians, mancats de la formació gramatical més indispensable, i creim que la lectura del discurs de Salvador ha d'esser utilíssima a tota mena de gent, i principalment a literats i mestres d'escola.

Una petita observació per a millorar, si és possible, el contingut d'aquest opuscle: Entre els substituïts correctes del castellanisme *sisquera*, crec poc convenient la locució *per lo manco*, és molt preferible *almenys*. (I no es cregui que la forma *menys* resulti una innovació en valencià; l'he sentida usar espontàniament a pagesos i gent no lletraferida, en diferents comarques del País Valencià).

En el discurs de contestació només trobam inconsistent i nebulosa la nota referent al mot *alegar* o *aregar*. En el *Diccionari català-valencià-balear*, I, 795, tinc documentades les formes *aregar, areegar i aresegar*, per a totes les quals he proposat com a molt probable un ètim llatí **aratĭcare* 'junyir a l'arada'. La forma *alegar*, que també tenim arreplegada de Beniarrés, és segurament variant de *aregar*. [60]

No hi ha fonament per a suposar que tinguin res a veure amb el llatí *elevare*, francès *élever*, italià *allevare*, i menys encara amb el grec ἀρῆγω. També cal prescindir de relacionar ἀρῆγω amb *elevare*; aquest darrer és compost de *levare*, que es deriva de *levis*, i a aquest mot correspon en grec λετος, d'arrel completament distinta de la d'ἀρῆγω.-F. de B. Moll.

JOSÉ SANCHIS Y SIVERA. *Vida íntima de los valencianos en la época foral*. Publicado en los «Anales del Centro de Cultura Valenciana». València, 1935.-110 pàgs.

L'eminent historiador valencià Sr. Sanchis i Sivera dóna en aquest opuscle una curiosa i amena visió de la vida dels valencians de la baixa edat mitjana (segles XIII a XV). Treu la seva informació de documents de primera mà, de molts dels quals transcriu fragments il·lustratius, sobre tots aquests capítols: I, *Comidas y bebidas*; II, *Bautizos, bodas y entierros*; III, *Menaje, indumentaria, afeites femeninos y modas*; IV, *Juegos y deportes*; V, *Administración de justicia*; VI, *Instrucción pública*; VII, *La limpieza pública*; VIII, *Los baños públicos*. La descripció dels costums valencians d'aquell temps resulta, en aquest llibret, d'una gran vivacitat.

Lingüísticament té importància el treball del canonge Sanchis pel ric vocabulari que es pot extreure dels trossos de documents que hi figuren, i dels quals hem fet moltes cèdules per al nostre Diccionari. Notarem de passada algunes errades que hi ha en la part documental i que podrien donar lloc a confusions: *degues som* per *deguessom* (p. 22); *alcaudora* per *alcandora* (p. 28); *vanona* per *vanoua* (pp. 29, 31); *prons* per *prous* (p. 30); *castell* per *costell* (p. 60). —F. de B. Moll.

GUILLEM COLOM. *Antígona*. Poema dramàtic. Il·lustracions de Bracons-Duplessis. Editorial Barcino. Barcelona, 1935. —95 pàgs.

La nostra literatura és pobra en traduccions i adaptacions de drames clàssics. El conreu d'aquest gènere literari demana un [61] conjunt de condicions que poques vegades es presenten reunides en un escriptor. Per això cal aplaudir sincerament tot intent d'incorporació d'elements de l'antiquitat grega al nostre teatre actual, i més quan la incorporació està feta amb l'art, amb la poesia, amb la rodonesa de forma i amb la plenitud d'encert amb què l'ha feta el poeta mallorquí Guillem Colom en la seva *Antígona*. Creim que d'ençà de la *Nausica* de Maragall no ha aparegut cap escenificació catalana de tema clàssic que es pugui posar al costat del poema dramàtic que acabam de llegir.

Aquest poema, diu l'autor, més que un intent d'adaptació escènica, és un assaig de realització de teatre clàssic segons els canons d'avui. La innovació principal que hi ha feta consisteix en el desenllaç final, en què substitueix la catàstrofe, el suïcidi d'Antígona i d'Hemon, per la mort natural de l'heroïna. Per a arribar a aquest resultat, necessita preparar el camí modificant la intervenció de certs personatges, principalment la de Creon, i no cal dir que tal preparació i el desenllaç mateix són extremadament difícils d'obtenir. No ocultarem que trobam un poc massa ràpida la transició de Creon des d'un estat d'odi furios a un altre d'humil apaivagament que li fa demanar clemència tot de sobte; per altra banda, la mort d'Antígona sembla que sobrevé així mateix un poc massa aviat, d'una manera inesperada. Però també regoneixem que era molt mal d'obtenir un altre desenllaç i que tal vegada l'obra duita d'altra manera hauria perdut qualche condició bona que ara no li manca. La perfecció rítmica i ideològica dels versos és la qualitat més destacada d'aquest poema.

En la part de llenguatge hem de lloar l'ús de bastants vocables mallorquins que són incorporats merescudament a la llengua literària: *ginya* per 'rodera', *flastomar* per 'maleir', *espedir* per 'donar-se pressa',

etc. Les formes no incoatives del verb *ferir* (*fér, ferí, etc.*) són usades també profitosament en aquesta obra i semblen preferibles literàriament a les respectives continentals *fereix, fereixi*. Observarem de passada dues errades tipogràfiques importants: *fer-hi* per *feri* (pàg. 62) i *ròssec per rosec* (p. 90), que cal esmenar per a no perdre el sentit de les frases respectives. [62]

La presentació externa del llibre, immillorable: bon paper de fil, impressió netíssima, bells gravats de Bracons-Duplessis al començament del pròleg i de cadascun dels tres actes del poema. Una vertadera edició de bibliòfil, ben digna del contingut del llibre. —*F. de B. Moll.*

JOAN AMADES. *Les diades populars catalanes*. Volums II. Editorial Barcino. Barcelona, 1935. —200 pàgs.

L'any 1933 ja donàrem compte (BOLLETÍ DEL DICC., XV, 128) de l'aparició del primer volum de *Les diades populars catalanes* del nostre estimat col·laborador Joan Amades. El tom segon s'ha fet esperar tres anys, però no sense profit: apareix més voluminós, més dens d'informació, molt més abundantament il·lustrat que no el primer. A més, hi sovintegen les referències a les terres catalanes de fora del Principat, la qual cosa dóna al llibre un interès més general.

Aquest volum agafa les festes populars compreses entre les diades de Sant Jordi (23 d'abril) i de Sant Roc (16 d'agost), i per tant comprèn diades tan importants folklòricament com les del Corpus, Sant Joan, Sant Pere, la Mare de Déu d'Agost, etc., en la descripció de les quals aboca el Sr. Amades la seva extensa erudició. Interessantíssimes les descripcions i il·lustracions de la Patum de Berga, dels gegants del Corpus, de les falles de Sant Joan, etc.

A vegades la informació no és d'allò més exacte. La intervenció de les «valentes dones» de Sóller en la festa de la Victòria (que així s'anomena en realitat la festa sollerica) és molt més moderada del que

diu l'autor suposant que «les dones abunden» entre els combatents que prenen part en el simulacre. La descripció de les cavalcades de Sant Joan de Ciutadella és totalment equivocada en un noranta per cent de les coses que en diu; cosa estranya, essent que l'autor cita tot el que s'ha publicat sobre la matèria.

La impressió que tenim és que les inexactituds sobre les festes de Sóller i de Ciutadella són una excepció dins el llibre de N'Amades, qui en les altres dades que dona sembla prou ben informat. —*F. de B. Moll.*

[63]

P. KRETSCHMER Y B. HROZNY. *Las lenguas y los pueblos indoeuropeos* (con dos mapas en colores). Traducción de M. Sánchez Barrado y A. Magariños. Madrid, 1934. —107 pàgs.

Aquest opuscle porta el núm. 1 de la col·lecció de *Manuales «Emerita» de lingüística y filología clásica*, editats pel «Centro de Estudios Históricos» de Madrid. En realitat és un doble opuscle, car conté dos treballs de diferents autors, un de tema molt ample, l'altre estrictament monogràfic: el primer, titulat *La lingüística indoeuropea*, del professor P. Kretschmer; el segon, que tracta de *El hitita, historia y progreso del desciframiento de sus textos*, és de l'assiriòleg austriac B. Hrozny.

El treball de Kretschmer ve a esser una mena d'introducció a un tractat de les llengües indoeuropees. En quatre capítols, escrits amb una gran claretat que fa divulgables i amenes unes qüestions tan àrides, el savi alemany exposa tots aquests temes fonamentals: origen de la filologia indoeuropea, des del descobriment del parentiu del sànscrit amb les principals llengües d'Europa; distribució geogràfica i divisió dialectal de les dotze grans llengües indoeuropees conegudes fins avui (antic indi, antic irani, eslau, bàltic, armeni, albanès, grec, itàlic, cèltic, germànic, tocarià i hitita); historia i mètode de la lingüística indoeuropea; prehistòria dels indoeuropeus.

Aquest darrer capítol, el de la prehistòria dels pobles indoeuropeus, és particularment suggestiu. S'hi veu la importància que té la lingüística com a auxiliar de l'arqueologia prehistòrica. A base de raons lingüístiques s'arrecona l'antiga creença de l'origen asiàtic dels pobles indoeuropeus, s'estableix com a molt probable llur procedència centro-europea i s'indiquen sumàriament les trajectòries de la dispersió del poble primitiu.

El professor Hrozny, el Champollion de l'hitita, ens conta la manera com arribà a desxifrar les inscripcions d'aquesta llengua, la més antiga de les indoeuropees conegudes. L'origen de la seva coneixença fou el descobriment, fet entre 1906 i 1912 en el poblet de Boghazköi (Àsia menor), d'uns deu mil taulellets d'argila plens d'inscripcions cuneiformes, moltes d'elles pertanyents al segon [64] mil·lenari abans de Jesucrist, que havien format part dels arxius dels reis de l'imperi de Khatti (dels heteus o hitites); aqueixes inscripcions estan en llengua hitita, i llur desxiframent constitueix una de les descobertes més admirables de la ciència filològica en el segle XX. Avui l'hitita és estudiat activament per una legió de filòlegs alemanys, francesos, anglesos, nordamericans, etc.; però les primeres passes donades per Hrozny i els seus companys per al desxiframent dels primers textos, eren realment heroiques, i l'explicació que el mateix autor en dóna en aquest treball és emocionant per a qui sàpiga apreciar les dificultats d'aquella tasca. Interessantíssim també el resum que fa de la historia del poble hitita.

La col·lecció de *Manuales «Emerita»* s'ha inaugurat brillantment amb aquest opuscle, al qual tenim entès que en seguiran d'altres també magistrals i dignes de la màxima atenció dels estudiosos. —*F. de B. Moll.*

GERHARD ROHLFS. *Le Gascon. Etudes de philologie pyrénéenne* (avec 2 cartes). Max Niemeyer Verlag, Halle Saale, 1935. —190 pàgs.

G. Rohlfs, l'il·lustre professor romanista de la Universitat de Tübingen, ens ofrena un nou present dels seus interessants estudis sobre els dialectes parlats a l'antiga Aquitània.

Com diu en el pròleg, no tracta de presentar una gramàtica completa del gascó, sinó més bé de fer resaltar els trets que el separen de l'evolució general de les parles del Migdia. Se mostra inclinat a concedir-li els honors de llengua autòctona.

Basant-se en les investigacions personals que ha fetes per espai de nou anys, assegura l'autor que és arribat a les tres conclusions següents: 1a *El llatí introduït dins l'antiga Aquitània ha seguida una evolució completament original.* 2a *En molts de fets lingüístics es pot constatar una correlació sorprenent entre el gascó i els idiomes d'Espanya del Nord.* 3a *La influència de l'antiga llengua ibèrica es manifesta no solament en un nombre considerable de supervivències lexicals, sinó també, i molt clarament, en les tendències de pronunciació.* [65]

A continuació del pròleg posa l'autor el sistema de transcripció, que ha volgut fer accessible als felibres de Gascunya, i així és que adopta quasi completament les normes usades pels escriptors d'aquella regió. Com és natural, això resulta un poc en perjudici de la claredat i exactitud científica. És una petita distracció suposar que *th* en el mot anglès *this* (interdental sonora) sona igual que la *c* del cast. *cielo* (interdental sorda).

Després d'adduir una abundant bibliografia, comença l'estudi pròpiament dit, que va dividit en cinc llargs capítols: I, Vestigis del vocabulari ibèric a Gascunya. II, El vocabulari gascó comparat amb el vocabulari espanyol. III Els mots gascons; Vocabulari de mots rars. IV, Fonètica històrica del gascó. V, Morfologia i sintaxi.

Acaba l'obra amb les llistes dels mots estudiats o citats i dos mapes geogràfics, tot lo qual il·lustra i facilita el maneig del merítissim treball del Sr. Rohlfs.

Com sia que en tot el curs d'aquest estudi hi sovintegen les referències al català, no serà de més donar una ullada ràpida a cadascun dels dits capítols.

En el primer l'autor fa remarcar que parteix de la hipòtesi (basada en els noms de lloc) que l'idioma aquità pertanyia a la família ibèrica, o sia, que era una llengua germana del basc. Diu que la invasió del llatí fou lenta i que la població, fins a una època molt avançada de la romanisació, continuà servint-se de la llengua originària. El gascó conservà molts de mots ibèrics que no tenien traducció en llatí per esser llengua del pla. Aquests mots són principalment referents a plantes i animals indígenes, a la terminologia pastoral i a la configuració del terreny.

Segueixen després les llistes dels dits mots. En el § 29 (noms d'animals) podria citar-se el mall. *paparra* 'tique'. —En el § 39 (terminologia pastoral) el cat. *murri*, *amurriar* o *murriar* i en el § 42 *cancarres* o *cancàrries* (Camp de Tarragona). —En el § 53 (configuració del terreny) dóna una solució original respecte de la discutida etimologia d'*artiga* i *ars*. —El cat. també té *xarrup* i *xarrupar* (§ 72, Varia).

En el capítol segon, con ja indica el títol, s'estudien les relacions [66] existents entre els mots emprats a les dues vessants dels Pirineus. Són moltes les paraules catalanes que cita l'autor per provar les seves assercions. En el § 91 podria afegir-s'hi el mall. *remugay* i en el 95 el cat. *averia*. —En el § 98 el cat. ant. *bolmaga* (DCVB), y en el § 100 el mall. *vermar*. —En el § 105 el cat. *congesta*. —Pot fer bé observar en el § 116 que el significat del gascó *hècho* no està molt allunyat del de *feixa* (cat.), ni del de *haza* (cast.), que l'autor no cita. En el § 142 pot afegir-s'hi el mall. *ambosta* i en el § 148 el mall. *roi*. —En el § 157 el cat. *vencill* i el mall. *vencís* < *vencijs* < *vencills*, pl. de *vencill*). —En el § 165 pot citar-se el cat. ant. *calç*, en el § 175 el cat. *empenta* i el mall. *sempenta*; en el § 186 el cat. *fetge*; en el § 193 el cat. *lladrar*; en el § 194 el cat. *llançadora*; en el § 196 el cat. *lleute* i en el § 205 et cat. *nou* o *anou*.

Mereix una observació a part el § 188 on se suposa que el cat. *obi* procedeix del ll. **foveum* (per *fovea*). Segons el nostre parer l'autor s'equivoca completament en aquest punt. La caiguda de la *f* és una cosa inaudita en català i per altra part no es pot tractar d'una importació quan el mot està tan estes i presenta múltiples variants i derivats: *albi*, *oubi*,

olbi, obi, óbit, gobi, obiol, biol, biot, etc. L'ètim d'aquest mot és el ll. *alveus* o *albeus*, malgrat les reserves que sembla fer-hi Meyer-Lübke en REW 392. En quant a la forma gascona *hobi* 'creux', 'trou' i a la basca *obi* 'cavité', és possible i fins i tot probable que procedeixin del ll. **foveum*, com en procedeix el cat. *hoyo* i el port. *fojo*. El ll. *fovea* sobreviu, ultra en el cast. *hoya* i en l'arag. *foya, fobia*, en el cat. *bófia* (amb metàtesi), segons opinió de Balari, Orig. 105, Griera BDC, XX, 18 i J. Coromines, BDC, xxii, 244. Hi ha, per altra part, una clara diferenciació semàntica entre el gasc. *hobi* i el cat. *obi*. El basc *obi* deu ésser una importació no gaire antiga, com ho acusa la *f* perduda i no canviada en *p* o *b*.

En el § 338 no veim per què els mots aragonesos *ara, medge, formage, avant* i *guañar* hagin d'ésser tinguts per provençalismes o gasconismes i no per catalanismes. Ni ens convenç molt tampoc que el gascó com a tal faci de llengua més fina respecte de l'aragonès. —A Mallorca s'usen els mots infantils *papai, mamai* per indicar 'pare', 'mare'. *Minchar* és usat també a València i per altra part [67] es tracta d'un gal·licisme estès dins total la Península (almenys com a substantiu) amb les formes cast. port. *manjar*, cat. *menjar*. *Fusta* és català i en quant a l'arag. *esperreque*, gasc. *esperrec, perrec* cal remarcar que aquestes formes es corresponen amb les catalanes *esparrac, parrac*.

No es poden fer gaire observacions en el cap. III dedicat a l'estudi dels mots típicament gascons. Tal volta sia un poc massa exagerat afirmar que no es troba cap vestigi d'aquests mots ni dins les altres parles de França, ni dins els idiomes ibero-romans. *Anésco, cay, debat, debatch, lau*, se corresponen amb els cat. *anyesca* (Alcoi), *cai* (Sopeira), *devall, allau*. *Quéssó* 'chemise' té relació tal vegada amb el mall. *cassot* 'espècie de camisa feta de roba ordinària', al qual Steiger atribueix origen aràbic (A. Steiger, *Contribución a la fonética hispano-árabe*, 205).

Ocupa una part molt important del llibre el cap. IV, destinat a l'estudi de la fonètica històrica del gascó. És aquí on lluu més clarament la reconeguda mestria de l'autor. És interessant per nosaltres una nota del § 346 on diu que a les Landes la *e* tancada (ll. *ē, ĩ*) s'és arrodonida en *eu*

(pronunciat com *eu* en el fr. *feit*). És sabut que a Mallorca dita *e* sona en general com *ə* (no arrodonida). Així a *treus* 'tres', *seude* 'seda' de les Landes correspon el mall. *trəs*, *səðə*.

Vostro i *nostro* són també mallorquí actual (§ 359).

Tractant de les consonants per explicar la no sonorització de *p*, *t*, *c* intervocàliques, segueix l'opinió de J. Saroïhandy, qui considera aquest fet com un vestigi de l'antiga pronunciació dels Ibers (§ 387). Igualment, amb Saroïhandy, atribueix a influència ibèrica la sonorització de les oclusives sordes després de *m*, *n*, *l*, contra Menéndez Pidal (*Orígenes del español* § 55) qui ho explica com a degut a influència osca (§ 370).

Roman molt ben esclarit el punt referent al tractament del grup *ll*, que constitueix un dels fets més característics del gascó (§ 386).

En el capítol cinquè, morfologia i sintaxi, es podrien retreure més cops del que ho fa l'autor les coincidències del gascó amb els dialectes catalans. Nosaltres no ho feim per no allargar massa aquesta recensió.
[68]

No ens pareix exacte allò que es diu en el § 415 sobre l'ús de la preposició *a* davant el complement directe en català. Normalment el complement directe en català, sia de cosa, sia de persona no duu preposició. Solament en duu quan és pleonàstic, és a dir, quan el vertader complement directe ve expressat abans o s'ha d'expressar després i també quan el verb està sobreentès. Així ho demostra l'exemple que es cita: *no us aculliria a vós ne a negun altre*, on *us* és el complement directe, *a vós* és pleonàstic explicatiu i *a negun altre* té el verb sobreentès. L'altre exemple català que posa l'autor mostra ja influència moderna del castellà.

No cal dir que hem fet els anteriors comentaris des d'un punt de vista totalment objectiu. Acabam repetint que l'obra del Sr. Rohlfs és meritíssima i que ve a omplir un dels buits lingüístics que encara es van descobrint dins el mapa de la Romania. —*M. Colom*.

Publicacions rebudes en la nostra Redacció (68-72)

PAUL AEBISCHER. *Études de Toponymie catalane*. Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica. Memòries. Vol. I, fasc. 3. Barcelona. 1928. — 165 pàgines.

ETHEL G. AGINSKY. *A Grammar of the Mende language*. Columbia University Dissertation. Linguistic Society of America. —Philadelphia. 1935. 111 pàgines.

ALMANAC DE LES LLETRES. Any XVI de sa publicació. Associació per la Cultura de Mallorca. —1936. —XXXII+140 pàgines.

JOAN AMADES. *Barcelona, la ciutat de les voltes*. Barcelona 1934. — 17 pàgines.

JOAN AMADES. *Tradició dels jueus a Catalunya*. Barcelona, 1933. — 11 pàgines. [69]

JOAN AMADES. *La tradició dels llums de ganxo*. Barcelona. 1936. — 42 pàgines.

JOSEPH ANGLADE. *Les Flors del Gay Saber*. Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica. Memòries: Vol. I, fasc. 2. Barcelona, 1926. — 90 pàgines.

Annales du Midi. Toulouse. 47e année, Núm. 188. Octubre 1935.

[Interessant pel català la recensió que fa AMADEU PAGÉS de les *Novel·letes exemplars* i del *Llibre d'Amic i Amat* publicats per R. Aramon i Serra, amb rectificacions literàries i lingüístiques. Sobre l'etimologia de

prexivolar preparam un article en què ens adherim a la interpretació d'Aramon].

MATTEO BARTOLI. *Analogie di metodo fra la storia dei linguaggi e quella delle tradizioni popolari*. Estratto dagli «Atti del Congresso di Linguistica, tenuto in Roma il 19-26 Settembre 1933», pàg. 415-428. Firenze 1935.

Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura. Castellón. Tomo XVII. 1936. Cuaderno I. [Publica en les pàgs 69-81 un interessant opuscle jurídic de Misser GUILLEM JAFER, jurista valencià del segle XIV].

Boletim do Instituto Alemão da Universidade de Coimbra (Faculdade de Letras). Vol. IV (1935).

Bollettino della Società Filologica Friulana «G. I. Ascoli» («Ce fastu?»). Anno XII, N. 1-2. Gennaio-Febbraio 1936.

Bulletin Linguistique publié par A. Rosetti. III. 1935. Faculté des Lettres de Bucarest. Laboratoire de Phonétique Expérimentale. —196 pàgs.

Butlletí de Dialectologia Catalana. Revista catalana de lingüística. Comitè de Redacció: P. Fabra, A. Giera i J. Coromines. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. Volums XXI i XXII: anys 1933 i 1934.

MANUEL DE CABANYES. *Poesies Completes*. (Preludis de la meva lira. Càntic nupcial. Poesies pòstumes). Versió, pròleg i anotació de Alfons Maseras. 1935. —103 pàgines. [70]

AURELI CAPMANY. *La dansa a Catalunya*. Volum I. Enciclopèdia Catalunya: Editorial Barcino. 1930. —160 pàgines.

BERNAT DESCLOT. *El desafiament de Bordeus*. Versió moderna i anotació de A. Serra-Baldó. «Els Clàssics catalans modernitzats». Editorial Barcino. 1935. —72 pàgines.

BERNAT DESCLOT. *La croada contra Catalunya*. Versió moderna i anotació de R. Aramon i Serra. «Els Clàssics catalans modernitzats». Núm 3. Editorial Barcino. Barcelona, 1935.

BERNAT DESCLOT. *L'alliberament de Catalunya*. Versió moderna i anotació de R. Aramon i Serra. «Els Clàssics catalans modernitzats». Núm 4. Editorial Barcino. Barcelona, 1935.

ANDRÉ DEVAUX. *Armand Godoy, poète catholique*. 1936. A Paris, au Sans Pareil. —215 pàgines.

L'habitation paysanne en Bresse. Étude d'ethnographie par G. JEANTON. Étude linguistique par A. DURAFFOUR. Illustrations de E. Violet. Tournus. «Amis des Arts et des Sciences». 1935. —180 pàgs.

Estudis Franciscans. Revista trimestral. Any XXX. Vol. 48, fasc. I. Gener-Març 1936. Núm. 268. Barcelona-Sarrià. —96 pàgines.

POMPEU FABRA. *La coordinació i la subordinació en els documents de la cancelleria catalana durant el segle XIV*, Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica. Memòries: Vol. I, fasc. 1, Barcelona, 1926. —30 pàgines.

W. FREEMAN TWADDELL. *On defining the phoneme*. Language Monographs published by the Linguistic Society of America; numb. XVI. 1935.

GABRIEL FUSTER. *Un arracés del camí*. Comèdia en dos actes estrenada al «Saló Mallorca» de Palma dia 15 de maig de 1935 per la Companyia titular del teatre mallorquí, Catina-Estelrich. Manacor, Tip. Vda. de B. Rosselló. —53 pàgines.

SALVADOR GALMÉS, prev. *Dinamisme de Ramon Lull*. Edició de l'Associació per la Cultura de Mallorca. 1935. [71]

W. GIESE. *Volkskundliches aus Ost-Granada*. Sonderabdruck aus «Volkstum und Kultur der Romanen», VII, 25-54.

ARMAND GODOY. *Le Drame de la Passion*. 9e édition. Éditions Bernard Grasset. Paris. —125 pàgines.

GIACOMO DE GREGORIO. *La genesi delle così dette consonanti doppie o geminate*. Estratto degli «Atti del III Congresso Internazionale dei Linguisti», Roma, pàg. 66-72.

LUISE HAESSLER. *Old High German biteilen and biskerien*. University of Chicago dissertation. Linguistic Society of America, 1935.

L'Institut d'Estudis Catalans. Els seus primers XXV anys. Barcelona. Palau de la Generalitat. 1935. —319 pàgines.

Institut-Escola. Publicació de l'Institut-Escola de la Generalitat. Parc de la Ciutadella. Barcelona. Any IV, 1935. Butlletí corresponent al mes de novembre.

J. JEANJAQUET. *Une traduction de l'évangile de Saint Matthieu en patois neuchâtelois de Fleurier (Val-de-Travers)*. Sonderdruck aus der Festschrift für Prof. Ernst Tappolet, pp. 136-155. Basel, 1935.

Els Nostres Poetes. JORDI DE SANT JORDI. Estudi crític i edició de MARTÍ DE RIQUER. Llibreria Catalònia. Barcelona, 1935. —76 pàg.

JACOB JUD. *Sur l'histoire de la terminologie ecclésiastique de la France et de l'Italie.* (Avec 7 cartes) Extret de la «Revue de Linguistique Romane», Paris, tome X (1934), pàg. 1-62.

Language. Journal of the Linguistic Society of America. Baltimore. Volume XI. Number 3. September 1935.

[A remarcar, pp. 238-241, unes *Romance Etymologies* de C. C. RICE, on es proposen noves etimologies dels mots catalans *abalir* i *migrarse*, probablement poc fonamentades.]

RAMON LLULL. *Llibre d'Amic i Amat.* Versió moderna i anotació de R. Aramon i Serra. «Els Clàssics catalans modernitzats». Editorial Barcino. 1935. —84 pàgines. [72]

ISIDORO MACABICH LLOBET. Monografías sobre la importancia arqueológica de Ibiza y de su Museo Arqueológico. III. *Santa Maria. Ciclo cristiano.* Palma de Mallorca, 1933. —38 pàgines i nombroses làmines.

JOSÉ M.ª MACIÁ Y LLOMPART. *Historia documentada de Nuestra Señora de la Cabeza.* Lérida, 1935. —47 pàgines

HARRI MAIER. *Das Studium des Altspanischen und das Problem der spanischen Sprachgeschichte.* Sonderabdruck aus «Zeitschrift für romanische Philologie», LIV, 1-19.

HARRI MAIER. *Sprachvergleichung und Nationalcharakter,* Sonderabdruck aus «Die neueren Sprachen», XLII, 215-228.

F. MASPONS I ANGLASELL. *L'esperit del Dret públic català*. Col·lecció «Assaigs i Monografies». Editorial Barcino. 1932. —90 pàg.

Bhagavadgita. El Poema del Senyor, Cant XI. Traducció del sànscrit de JOAN MASCARÓ, M. A. de la Universitat de Cambridge. Barcelona, 1935.

F. MATEU I LLOPIS. *Les primeres encunyacions barcelonines de Felip V. Documents per a llur estudi (1704-1705)*. Extret dels «Estudis Universitaris Catalans», vol. XVIII, any 1933. Barcelona, 1934.

F. MATEU I LLOPIS. *El «ducado» unidad monetaria internacional oro, durante el siglo XV, y su aparición en la Península Ibérica*. Madrid, Tipogr. de Archivos, 1934.

F. MATEU I LLOPIS. *Pesals valencians del segle XVIII*. Castelló de la Plana, 1935.

KARL MICHAELSSON. *Études sur les noms de personne français d'après les rôles de taille parisiens (rôles de 1292, 1296-1300, 1313)*. II. Lexique raisonné des noms de baptême. A-B. Uppsala. A.-B. Lundequistska Bokhandeln. 1936. —157 pàgines. [73]

Bolletí del Diccionari
de la Llengua Catalana

REVISTA DE LINGÜÍSTICA,
FOLKLORE I LITERATURA

Tom XVIII. —Núm. 3

MAIG-JUNY 1936

SUMARI

M. Costa i Llobera. *Epistolari a Mn. Antoni M. Alcover. (Continuació)*

M. Sanchis Guarner. *Locucions tòpiques valencianes. (Continuació)*

G. Castellà i Raich. *Notes dialectals.*

Leo Spitzer. *Catalinons.*

Crònica.

Missatge als mallorquins.

Publicacions rebudes en la nostra Redacció.

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Mirador, 3, entr. esq.^a

Palma de Mallorca

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

TOM XVIII, NÚM. 3

MAIG-JUNY 1936

[73]

EPISTOLARI de Mn. Costa i Llobera a Mn. Alcover (73-82)

(Continuació)

14.

Palma- 9 de juliol- 97

Amich del cor: He rebuda contestació d'en Collell,⁴⁴ sobre lo que li havia consultat, y resulta que hauré de renunciar á fer la segona edició de les meues poesíes allà ahont m'ho proposavan.

«L'Atlántida» es una revista que vejé la llum aprofitant l'escàndol del nostre malaventurat amic Verdaguer⁴⁵ y posantlo á ell de reclam. Ha seguit defensant sa rebeldía y en un de sos derrers números publicava una poesía d'un capellà francès verament deplorable, posant a Mossen Cinto com un mártir d'una especie de persecució inquisitorial. —Molt més podria dirli, però açò bastará per allunyarlo de tals companyies. Si vostè

⁴⁴ Nota (1) de l'original: Mn. Jaume Collell i Bancells, eminent poeta vigatà (1846-1931), Mestre en Gai Saber.

⁴⁵ Nota (2) de l'original: Mn. Jacint Verdaguer, el més excels poeta català del segle XIX (1845-1902). Sobre l'escàndol de què aquí es parla i que enterbolí els darrers anys del gran poeta de *L'Atlántida*, poden consultar-se les obres biogràfiques sobre Verdaguer escrites per Valeri Serra i Boldú i pel P. Manuel Monjas, agustí.

vol fer nova edició de ses poesies aquí á Catalunya, no'm será difícil trobarli un bon editor.» —Axò'm diu l'amich Collell. [74]

Tot d'una de rebre aquexes noves he escrit á «L'Atlántida» que, haventse presentats impediments per la publicació projectada, me veyá obligat á dexarla anar, y que, per tant, ne retirás l'anunci.

No me pareix oportú acceptar de seguida l'oferiment que'm fa en Collell de cercarme bon editor. Si acás, ja ho veurém més envant.

Aquests dies he corretgida l'oda á Horaci: poch he hagut de mudar per ferla inofensiva, com me sembla que resulta.⁴⁶ Ja la veurá.

D. Tomás Forteza se troba à Sta. María. Jo hauré d'estar per Ciutat una temporadeta.

Memories á ca-seua, y vosté seguesca passant un estiu tan bò y aprofitat com el comença y com li desitja son affm. amich

Miquel Costa, Pre.

[75]

15.

Pollença -17 de Setembre — 1897

Amich del cor:

Vaig rebre la seua de dia 10 prop-passat y en vaig fer part á n'en Rotger⁴⁷ y á la familia del venerable Cifre⁴⁸ per la part que li tocava.

⁴⁶ Nota (3) de l'original: Els incidents ocorreguts a Mn. Costa envers de la seva famosa *Oda a Horaci*, destruïda un dia per ell mateix per escrúpols de consciència i tornada a admetre després quan el contacte directe amb Roma l'hagué fet més tolerant, es troben bellament descrits en el llibre de Mn. Bartomeu Torres, *Mossen Costa i Llobera, Assaig biogràfic* (Mallorca, Biblioteca «Les Illes d'Or», 1936), pàg. 68-73, 106.

⁴⁷ Nota (1) de l'original: Mn. Mateu Rotger, historiador pollensí (cf. la nota de la carta n.º 1).

⁴⁸ Nota (2) de l'original: Mn. Joan Cifre, ecònom de Pollença i guia espiritual de Mn. Costa durant molts anys (cf. B. Torres, *Assaig biogràfic*, pàg. 65 i 132).

L'article necrològich sobre el nostre incomparable sacerdot, que sortí á Mallorca Dominical, era meu, com vostè suposa. Pens publicarne un en «Lo Missatger del Cor de Jesús» de Barcelona, ab lo títol: Un bon amich del St. Cor de Js. —Tal volta surti ab un fotogravat pres de la fotografia que feu de D. Juan en Martí Llobera. —A n'Orlandis n'hi hauríam d'enviar un exemplar d'un article ò altre. Per ventura encara no'n sab res de la mort de D. J. Cifre.

Molt me complau veure el cas que fan de les Rondayes⁴⁹ aquests erudits estrangers de qui vosté me parla. Enhorabona! Encara es capaç de trobarne per un parell de toms més, segons la mostra d'aquest estiu.

En Rotger ha publicat ja el prospecte de la seua Historia de Pollensa; y supòs que per Manacor li deu esser arribat. Donant noticia d'aquexa Historia he llegits dos articles ben avenguts: un d'en M. S Oliver⁵⁰ á l'Almudaina y un altre á n'el Liberal Palmesano, que, segons diuen, es d'en Jaume Pomar. Bò es donar á conéxer l'importancia de l'obra d'en Rotger ara tot-d'una, á fi de promoure la subscripció. Pareix que no'n mancará.

Avuy á ca'n Bernat Cifre hi ha hagut un [76] gros soscayre: s'es morta la segona esposa de l'amo, dexantli quatre infantons, un d'ells acabat de néxer. Maldecaps per en Bernat.

Jo per ara no estich en temps ni saba de traballs literaris. Pint un poch per Montisiòn⁵¹ y me cuyt de la Conferencia de S. Vicens per encàrrech del difunt President D. J. Cifre.

Deu nos dexi veure dies millors, si convé. Per ara tot fa tristor...⁵²

⁴⁹ Nota 3 de l'original: Al·ludeix a les opinions que devés l'any 1897 manifestaren, entre altres, els grans folkloristes Frederic Mistral i J. Pitre a propòsit dels dos primers volums de les Rondalles Mallorquines de Mn. Alcover, que s'acabaven de publicar.

⁵⁰ Nota 4 de l'original: Miquel dels Sants Oliver, eminent prosista i poeta mallorquí (1864-1919), historiador de la vida literària i cultural de Mallorca dels segles XVIII i XIX.

⁵¹ Nota 5 de l'original: *Monti-Sion* és el nom d'una església de Pollença, edificada pels jesuïtes en el segle XVII, dedicada després a usos profans i finalment restaurada per iniciativa i per treball personal de Mn. Costa (cf. B. Torres, *Assaig biogràfic*, pàg. 116-119).

⁵² Nota 6 de l'original: Al·ludeix segurament a la situació política d'aquell temps, i als fets precursors del desastre colonial.

*Memories de per aquí. Me coman molt la gent de ca-seua.
Seu affm. in Corde Jesu,*

Miquel Costa Pre.

16.

Pollença-8 de Novembre-97.

Amich del cor: molta de força m'ha feta la trista nova de la malaltia d'en Orlandis. Deu [77] escolti les nostres súplices y conservi per be de la religió y de la patria una vida tan preciosa. En nom d'en Rotger y meu faça una visita á la familia del malalt, donanhi testimoni dels nostros sentiments.

Respecte de la tasca que vosté'm senyala, li hauria de manifestar uns quants inconvenients. Ja n'hi parlaré d'espai.

En quant á lo dels cárrechs que aquella persona'm feya per no haverhi la creu en la meua poesia La cuna, bastaría per resposta publicar la poesia sencera. No tenia llista més que la primera part quant me demanaren el manuscrit, y parexentme qu'allò bastava per cantar ho vaig entregar sense res més. Aquells metexos dies vaig escriure'l final de la poesia, que diu axí:

—Mas no es ya solo terreno encanto
que ante la cuna me hace pensar:
un atractivo más puro y santo
háceme en ella casi adorar.
¡Oh la inocencia!... Ella da al niño
la investidura de excelso honor:
es el augusto manto de armiño
de los que nacen en el Señor.
En ella el ángel más se embelesa
que en la sublime luz sideral;

y, cuando al niño la frente besa,
confunden ambos candor igual.
En ella tanto Dios se delicia,
que, oculto el ceño de su rigor,
solo le muestra la alta caricia
del sol de Mayo sobre la flor. [78]

.....

Mas ¡ay! el puro celeste río,
conforme avanza, corre á morir,
allá en el seno de un mar bravío
que amargas olas hace rugir.
Y la inocencia, que como pluma
de un ángel fuerte debió brillar,
es deleznable copo de espuma
sobre el mundano revuelto mar...
¡Oh Dios, que guardas sobre los mares
flotante el nido del pobre alción,
tu de este mundo por los azares
conserva salvo tu puro don!
¡Oh! siempre pura la alba inocencia,
que hoy en capullo luce este sér,
con la corona de la experiencia
pueda en sus canas resplandecer!
¡Tú que del niño cubres la frente
bajo tus alas, Angel de luz,
salva el tesoro de ese inocente,
y en la tormenta más inclemente
dale por tabla la austera cruz!

—Ja veu si n'hi havia de creu! Ni si jo hagués sabut que m'havían de fer tals càrrechs! Ara, li suplich que vostè meteix mostri á la persona que los me feya aquestes estrofes que li he copiades, y li diga que per no

haver tengut temps d'enllestirles abans del 15 d'Octubre, si be ja les tenia in mente, no sortiren llavors, però que les hauria ja pogut veure el 18 ò el 19 d'Octubre.

Basta per ara. —En Rotger ja respondrà á les escaygudes advertencies que vostè li feya sobre les notes.

A reveure. —Seu en Xto.

Miquel Costa Pre.

[79]

17.

Pollença-30 d'Abril-98

Amich volgut: No sé perque m'enviares el breviarí aquell (q. no'm feya falta) (abans de copiarne les figuretes escullides pe'l pectoral.⁵³ Avuy no tench passatge per enviarlote de bell nou. Hauré d'esperar enviarlo pe'l traginer, qui parteix el dilluns, y el remetré a n'en Martí Llobera.⁵⁴

An aquest pas el tomet de n'Orlandis⁵⁵ haurà de sortir sense pròlech, si es qu'haja d'arribar a sortir. Mal temps es are per un tom de poesies. Molt m'era estorbat jo en col·leccionar les meues castellanes, y encare m'haguera convengut estorbarme més, per no caure en tal mala temporada.⁵⁶

Molt content estich de lo que't diu en Torras y Bages,⁵⁷ a ne qui agraesch les memories que per tu m'envia.

⁵³ Nota 1 de l'original: Segurament al·ludeix a una creu pectoral regalada per la clerecia mallorquina al nou bisbe Dr. Campins.

⁵⁴ Nota 2 de l'original: El canonge Martí Llobera, cosí de Mn. Costa.

⁵⁵ Nota 3 de l'original: Es refereix al volum de *Poesies* de Pere Orlandis i Despuig, que acabava de morir a Salamanca. El llibret es publicà el mateix any 1898, prologat per Miquel dels S. Oliver.

⁵⁶ Nota 4 de l'original: Les circumstàncies polítiques, agreujades per les desgraciades guerres de Cuba i Filipines, eren realment poc encoratjadores per al conreu de la literatura.

⁵⁷ Nota 5 de l'original: La carta del prevere Josep Torras i Bages, que havia d'esser insigne bisbe de Vic, dirigida a Mn. Alcover, al·ludia a Mn. Costa en aquest paràgraf:

*En Mateu, segons me diu, no anirà a Ciutat fins devers Cincogema.
Comendacions dels amichs de per aquí. Mon Pare es á Sineu per un
parell de dies.*

*A les derrereries de Maig nos veurém, si Deu ho vol, perque tendré
feynes a Ciutat.*

Teu in Corde Jesu [80]

Miquel Costa Pr.

18.

Pollença 29 d'Agost de 1898.

*Amich estimat: A l'altra banda d'aquest full tens els versets de
l'Escriptura qu'he triats per posar en el dosser del senyor Bisbe entre les
brodadures de la seua cadira del chor. Me sembla que bastarán els dos
que't copiy. Si no fossen prou, en trobaré d'altres.*

*Desitjaría sebre si hi haurá ordes per les pròximes tempores de St.
Mateu; perque en Cerdá, aquell diaca pollensí que habita a cà D. Baltasar
Morell, desitjaría entrarhi.*

*Res de nou per aquí, si no es l'entrada de na Jeronia de ca'n Llabrés
y algunes altres a les monjes de La Caritat.*

*Estich restaurant les teles de la capella del St. Cristo d'Alcúdia y me
donen molt que fer.*

Mos respectes al Ilm. Sr. Bisbe, y De te quart.

Miquel Costa Pre.

«Encara que de cara no coneix ni a V. ni a en Miquel Costa y Llobera, coneix lo seu esperit, del qual son tresllat los seus escrits, los quals me'ls presentan a VV. com a germans no sols en la professió sacerdotal sino en lo modo de discorrer y de sentir en les coses humanes. Per açò ab la present li ratifico la meua profunda simpatia». (De l'epistolari Alcover, en l'arxiu de la nostra obra del Diccionari).

[81]

Exaltent eum in ecclesia plebis: et in cathedra seniorum laudent eum. (Ps. CVI, 32.)

Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio.

(Ps. CXLVI, 1.)

19.

Pollença 24 de Setembre de 1898.

Amich estimat: A Formentor precisament m'arribá la teua agradosa carta derrera; y ja pots suposar lo molt que vaig gaudir ab les bones noves que m'hi donavas. ¡Quina llástima, es cert, que D. Tomás⁵⁸ no haja pogut veure lo que tant l'hauría consolat! —Es precis regonéixer qu'en Miralles⁵⁹ es un element, com diuen ara, de gran iniciativa y profit, particularment en tot lo que se refereix als estudis. En sab la prima. Acertadíssim es el teu nombrament per l'ensenyança regionalista.⁶⁰ Axí ho fossen per igual tots els de les altres assignatures del Seminari.

Vaig esser un parell de dies a Ciutat, y axí com no sabía si t'hi podria veure, no t'havía contestat abans.

Ja t'hauran dit pe'l Palau lo del nostre músich pollencí en Capllonch,⁶¹ que hi feu sentir les seves meravelloses peces. Ahir s'embarcá per Marsella, cap a Berlín.

He rebut un opuscle gramatical del catalá den Pompeu Fabra;⁶² bastant notable per la vivesa d'observació. Es de l'Avenç. De la matexa

⁵⁸ Nota (1) de l'original: Tomàs Forteza, que acabava de morir.

⁵⁹ Nota (2) de l'original: Mn. Josep Miralles i Sbert, íntim amic de Mn. Costa i de Mn. Alcover, després canonge-arxiver de la Seu de Mallorca, més tard bisbe de Lleida i de Barcelona, i avui felíçment arquebisbebisbe de Mallorca.

⁶⁰ Nota (3) de l'original: Al·ludeix al nomenament de Mn. Alcover per a la càtedra de llengua i literatura mallorquina en el Seminari.

⁶¹ Nota (4) de l'original: Miquel Capllonch (cf. la nota 4 de la carta n.º 12).

procedencia he rebut també el treball den Massó y Torrents⁶³ sobre D. M. Aguiló, qu'es [82] cosa bona y fou llegit en el Centre Escursioniste de Catalunya.

Jo si que no he compost res aquesta temporada. Tench una postració, un abatament, com may, y axò que de salut estich be, com sempre.

En Mateu no estarà molt a passar uns quants dies a Ciutat. Jo per ara no'm mouré d'aquí.

Teu in Corde Jesu

Miquel Costa, Pre.

(Continuarà)

⁶² Nota (5) de l'original: *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana*, per Pompeu Fabra (Barcelona, 1898). És una de les primeres obres de joventut de l'actual mestre dels gramàtics catalans.

⁶³ Nota (6) de l'original: *En Marian Aguiló i Fuster*, estudi necrològic per Jaume Massó i Torrents (Barcelona, 1898).

LOCUCIONS TOPIQUES VALENCIANES (83-100)

(Continuació)

Ç. L'ALT MILLARS. —Entre la Serra d'Espadà i Penyagolosa discorre la conca alta valenciana del riu Millars. A la vora esquerra del riu la coma del barranc de Llucena que desemboca a la rambla de la Viuda, ha format la Tinença d'Alcalatén que pertany al bisbat de Tortosa i parla valencià. La conca del riu de Vilafermosa i la ribera dreta del Millars foren antigament el Ducat de Vilafermosa i una pila de Baronies que formen un illot de l'arquebisbat de València entre els bisbats de Sogorb i Tortosa, i on se parla aragonès.⁶⁴

Els següents municipis són de llengua catalana:

L'Alcora: laɪk[ó]ra

Costur: k[o]stúr

Figueroles d'Alcalatén: fi[ɣe]r[óɪ]es; a[ɪ]kalat[é]n

Llucena: [ɫ]us[é]na

Les Useres: [ɪ]ez uz[é]res

Xodos: [tʃóð]os; [tʃó]ws (a Vistabella).

Heus ací els tòpics arreplegats:

Ç 1 *Llucena, corral de bous;
Figueroles, la columna;
la Foia, les petrolines,
i l'Alcora, l'hermosura.*

Ç 2 *Vindre (ser o parèixer), de l'Alcora
(a València)*

⁶⁴ Nota (1) de l'original: Correspon exactament a la comarca descrita per *Mateu* 95-96.

Es diu d'un que és bovo.

Ç 3 *Dones i magranes,
d'Alcora són les més preciades.*
(Alberola 69)

Ç 4 *Alcora con sus plantíos
fuera muy rica en verdad,
y algunas veces se encuentra
en grave necesidad.*
(a l'Alcora)

[84]

Ç 5 *Viva Alcora porque tiene
muchos molinos de harina,
viva su real salero
que tienen las alcorinas.*
(a l'Alcora)

Ç 6 *A Santa Cruz de la Foia
ja no tinc de tornar més
perque no tenen rellonge
i no saben quina hora és.*
(a l'Alcora)

La mateixa cançó de A 5, C 11.

Ç 7 *Si te cases en Costur
seràs dona de fortuna,
aniràs a les Useres
a cavall en una burra.*
(a l'Alcora)

La mateixa cançó a D 36.

Ç 8 *En Costur*

pa dur.

(a l'Alcora)

Ç 9 *Els tarugos de Costur
volien Alcalatén,
la Basseta, la Fontnova
i l'assut del Regatell.*

(a l'Alcora)

Ç 10 *Castillito de Lucena
ya no se llama Castillo,
que se llama perdición
de hombres, mujeres y niños.*

(a Vistabella)

La presó del partit judicial estava al castell.

Ç 11 *La paput de les Useres
la Mare de Déu Pintã;
quant les cabres faran llana
els pastors faran bondat.*

(a Vistabella)

[85]

A Benafigos el segon vers modificat:

i el cuquello de Bonllà

Ç 12 *En Useres són tractants
i se passegen pel Pla
en tres quinzets al bolsillo
que no tenen pa almorzar.*

(a l'Alcora)

Ç 13 *Les xiques de Villahermosa
al cresol diuen candil,*

*a la finestra ventana
i al jolivert peregil.*

(a Vistabella)

Al·ludeix al canvi de llengua. Repetida a C 8, Z 19.

Ç 14 *Villahermosa està en un fondo
y el puerto en una cantera,
el Bispal en un barranco,
y en un llano, Mosqueruela.*

(a Vistabella)

Excepte Vilafermosa, els altres pobles són d'Aragó.

Ç 5 *Quisiera hacer una torre
camino de Villahermosa,
para colocar adentro
San Juan de Peñagolosa.*

(a Vistabella)

Ç 16 *En Vilamalur
en el temps de la cirera
el cuquello caga dur.*

(a Aín)

Ç 17 *Xodos, el cap del món.*

(a l'Alcora)

Repetit a X 25.

[86]

D. LA PLANA. —Aquesta comarca s'estén entre la mar i les serres de Borriol, Cantallop, l'Alcúdia, Espadà i el Cid, i la formen les riberes baixes del riu Millars i les conques del Riu Sec o de Betxí i del Belcaire. És

l'extrem meridional de la diòcesi de Tortosa, i històricament formava la Governació d'enllà Ucsó.⁶⁵

Hom pot incloure a la Plana els següents municipis:

Aín: aín

Almassora: almas[ó]ra

Almenara: alm[e]nára

Artana: artána

Assuera: asu[é]ra

Benicassi: b[e]nikási, binikási (Peníscola)

Betxí: b[etʃ]í

Borriana: b[o]rriána (València, Castelló); burriána (Aín, l'Alcora, Benassal)

Borriol: b[o]rri[ó] (València, Castelló); burri[ó] (Aín, l'Alcora, Benassal)

Cabanes del Pla: kabán[e]s

Castelló de la Plana: kast[e]ló (de la plána)

Eslida: azlí[ð]a

Fondeguilla: f[o]nd[e]gí[ʎ]a

La Llosa de la Plana: la [ʎ]za

Moncofa: munk[ó]fa

Nules: núl[e]s

Orpesa: [o]rp[é]za

Onda: [ó]nda

La Pobla de Tornesa: la p[ó]bla

Ribesalbes: rib[e]zálb[e]s

Tales: tál[e]s

La Vall d'Ucsó: la vá[ʎ] (duks[ó]) [87]

Veó:⁶⁶ b[é]o; v[é]o (a Eslida)

⁶⁵ Nota (1) de l'original: Ja ha estat descrita per *Mateu* 97.

⁶⁶ Nota (1) de l'original: Forma part del municipi que IGEC anomena *Alcúdia de Veo*. L'Alcúdia parla aragonès, però Veo valencià.

Vila-real: vi[ɫ]arr[éi]; vilarr[éi]; binarr[éi]l (a Aín)

La Vilavella: la vilav[éɫ]a

Xilxes: [tʃ]i[ɲtʃe]s

A aquests pobles són al·lusius els següents tòpics:

D 1. *Para caliente Poniente,
para raso tramuntana;
per a prendre l'aiguardent,
figues blanques de la Plana.*
(a Vistabella)

D 2 *Aín es el primer poble,
i Eslida és el primer cel,
Artana és el porgatori,
la Vilavella l'infern.*
(a Aín)

És de la mateixa construcció que T 32.

D 3 *En la Alcudia rabosas,
y en Veo lobos,
en Eslida culecos,
i en Aín tordos.*
(a Aín)

Són els malnoms dels habitants respectius.

D 4 *Els d'Aín són manyos.*
(a Eslida)

Tenen dos malnoms; cf. D 3.

D 5 *En Castelló porten gorra,
en Almassora barret,
en Borriana mocador*

i en Vila-real sombreroet.

(a l'Alcora)

[88]

Noteu al darrer vers l'hiatus de la pronúncia popular vi[λ]arr[é]l (cfr.

D 43).

D 6 *Adiós Vila-real i Nules
i Castelló de la Plana,
adiós xiques d'Almassora,
que jo me'n vaig a Borriana.*

(a Aín)

D 7 *Almassora,
ni canta ni plora.*

(a Moncofa)

D 8 *En Almassora són genets.*

(a Vila-real)

D 9 *Almassorina,
puta fina.*

(a Moncofa)

És el mateix de B 16, F 6, J 29.

D 10 *El campanar d'Almassora,
s'ha obert com una magrana.*

(Alberola 78)

Així comencen les cançons de L 28, L 49.

D 11 *La palput cantava en Xilxes
i el gallet en Almenara,
en la Cartuixa el pa dur*

i en la tanca mai s'acaba.

(a Rafelbunyol)

D 12 *També passa un bou per Almenara*

(Alberola 78)

D 13 *En Tales son donçainers,
i en Artana són sarieros,
en Borriol pedrapiquers,
i en Onda són taulelleros.*

(a l'Alcora)

Són els oficis típics. Noteu el diferent tractament de -ARIU. Molt general en el valencià popular actual.

[89]

D 14 *En Artana són sarieros*

*i en la Vall espardenyers,
en Eslida taponeros
i en Tales són donçainers.*

(a Aín)

D 15 *Parèixer la bacona d'Artana: fotent i grunyint.*

(a Moncofa)

D 16 *Tindre més sort que la truja d'Artana.*

(Alberola 284)

D 17 *A on hi ha campanes, hi ha batalls,
borregos que crien llana,
i porcs que mengen i grunyen
com la bacona d'Artana.*

(M. Gadea, a-16),

El mateix animal d'aquests tres tòpics inspira S 39.

D 18 *En Onda la claven fonda,
en Assuera els peluts,
en Eslida són culecos
i en Artana són rabuts.*

(a Aín)

El primer vers és la dita tòpica d'Onda i els altres són els malnoms respectius.

D 19 *Les xiques d'Artana,
en ves de camisa
porten guitarra.*

(a Aín)

D 20 *Les xiques de Benicassi
són pites i els val pa poc;
pa torrar una sardina
l'arrastren per tot lo foc.*

(a Orpesa)

La mateixa cançó de A 4, A 26, B 25, C 15, E 14.

D 21 *Les xiques de Benicassi
han fet un ninot de palla [90]
i l'han gitat en lo llit
pensant-se que era Cucala.*

(Pitos i flautes 261)

Cucala, cabdill carlí esmentat també a G 1.

D 22 *Sant Antoni de Betxí
està dalt de la muntanya;
los bajocs de Castelló
porten saragüells de pana.*

(Vergara 88)

D23 *De Betxí,
ni dona ni rossí*

ni cosa que siga d'allí.

(a Moncofa)

Això mateix diuen de L 24, L 50, P 12.

D 24 *Els cul-rojos de Betxí
saragüells de mitan cama,
en dos quinzets de pa dur
passen tota la setmana.*

(a Moncofa)

D 25 *Borriana, Paris, Londres.*

(a Vila-real)

Els borrianencs consideren que aqueixes són les capitals millors del món. Això també ho diuen de T 61.

D 26 *Borriana i Borriol
feren un fillol,
que tant val lo fillol
com Borriana i Borriol.*

(a Castelló; Vergara 99)

Es refereix als orígens de Castelló de la Plana.

D 27 *Per volar una milotxa
tingueren molt gran jarana
un sabater de Borriana
i un sastre de Catarroja.*

(Ensisam 87)

[91]

Noteu la rima de [tʃ] i [ʒ] (*milotxa amb Catarroja*), consonant en l'apitxat.

D 28 *Borriana és terra roja,
i els parats no tenen sèu;
xiquetes, si no feu força,*

la barca no la traureu.

(a Peníscola)

- D 29 *En Alcora, Sant Cristòfol,
en Albocàsser, Sant Pau,
la Maladena en Moncofa,
i en Borriana Sant Blai.*

(Vergara 64)

- D 30 *En València estan les roses
i en Castelló los rosers,
en Borriol les xiques guapes
i en la Pobla els nyenyaters.*

(a Borriol)

Fan una dissimilació de palatals i diuen [ɲ]e[ɲ]a per llenya.

- D 31 *Sant Vicenç està en Borriol
i Sant Roc en Castelló,
Sant Cristòfol en Alcora,
i Sant Miquel en Moró.*

(a l'Alcora)

- D 32 *Sol, sol Borriol,
trau la garba al sol.*

(Ensisam 405)

- D 33 *Plou i fa sol,
Nostre Senyor està en Borriol.*

(a Onda)

- D 34 *En Borriol,
tots caguen al vol.*

(a Orpesa)

- D 35 *El relonge de Borriol [92]*

que toca l'hora quan vol.

(a Casinos)

D 36 *Si te cases en Borriol
seras dona de fortuna,
perque aniràs a la font
a cavall en una burra.*

(a Orpesa)

Repetició amb petites modificacions de Ç 7.

D 37 *A Cabanes
va qui té ganes.*

(a Orpesa)

D 38 *Cabanes ya no es Cabanes
porque es una gran ciudad;
han quitado los faroles
y han puesto electricidad.*

(a Orpesa)

D 39 *De Castelló a Onda
va el tren que vola;
per això tots li diuen
la «Panderola»;
i en quant s'estaca,
pitjor que un carro,
de quan en quan se para
a fer un cigarro.*

(a Moncofa)

Al·ludeix al ferrocarril de via estreta Castelló-Onda.

D 40 *En Castelló,
en cada casa hi ha un cabró;
si te'n gires al revés,*

en cada casa n'hi ha tres.

(a Moncofa)

- D 41 *Si et cases en Castelló,
no et cases amb qui fa llata
perque amb la llata que fa [93]
et pot fer una corbata.*

(a Orpesa)

- D 42 *Castellón de la Plana
¿qué tienes dentro?
Hermosura y dinero
y entendimiento.*

Altres varien els dos darrers versos:

*-Entre frailes y curas
un regimiento.*

(Vergara 116)

- D 43 *Fondeguilla en un barranc,
la Vall en una costera,
Xilxes en lo camí real,
Moncofa la granotera.*

(a Moncofa)

Noteu al tercer vers el diftong *real* > r[éi] el mateix que D 5).

- D 44 *Moncofa
la garrofa.*

(a Moncofa)

- D 45 *En Nules,
beu i no t'atures.*

(a Vila-real)

- D 46 *En Nules
entra de cara
i ix de recules.*

(a Moncofa)

D 47 *Ja s'han acabat les festes,
els bous, balls i corregudes,
i s'ha quedat Sant Pasqual
mirant el raval de Nules.*
(a Moncofa)

D 48 *Per a donçainers en Tales,
per a espavilats en Onda,
per a banys a Vilavella [94]
i per a bovos l'Alcora.*
(a Aín)

D 49 *En Tales los morerales,
en Artesa la palmera,
y en Onda los paseantes
amigos de Capa-negra.*
(a Aín)

D 50 *Tres coses n'hi han en Orpesa,
que no n'hi ha ni en Madrid:
la Farola, l'Albufera
i el Mas del tio Conill.*
(a Orpesa)

D 51 *En Ribesalbes, señores,
tot són fàbriques de plats,
quatre pedres en el riu,
les dones per a llavar.*
(a l'Alcora)

D 52 *En Ribesalbes fan festes
i les paguen els fadrins,
que relinxen com a bèsties*

i bramen com a rossins.

(a l'Alcora)

- D 53 *Les xiques de Font de Tales
totes van a missa a un puesto,
i es diuen unes a altres;
—¿A qui tirarem el resto?*

(Pitos i flautes 262)

- D 54 *Gent de la Vall,
gent de carall.*

(a Moncofa)

- D 55 *Cosa de la Vall,
no val un carall.*

(Alberola 51)

- D 56 *Gent de la Vall
mengen ceba i caguen all.*

(a Moncofa)

[95]

- D 57 *¿De la Vall i bovo?
Canta-li un trovo.*

(a Moncofa)

La mateixa dita aplicada a J 25, K 3, P 9, T 9, X 26, Y7.

- D 58 *Vila-real o Vila-quinzet.*

(a Vila-real)

- D 59 *En Vila-real són xurros.*

(a Vila-real)

- D 60 *San Pascual de Torrehermosa,
su cuerpo en Villarreal,
se conserva en el convento,
lo venimos a adorar.*

(a Vila-real)

- D 61 *La Vilavella es molt bona
perque fa l'aigua calenta*

*i allí van a banyar-se
tots los pudents de València.*

(a Aín)

Hi ha un balneari.

D 62 *Anar-se'n a la Vilavella.*

(a Cullera)

Fer-se vell. Equivalent a P 16.

D 63 *Tindre mes males llevades que el Belcaire.*

(a Moncofa)

Tenir males idees. El riu Belcaire, quan ix de mare, anega la Plana.

[96]

E. EL BAIX PALANCIA. -Aquesta comarca que reconeix Morvedre per capital, la formen les riberes baixes del riu que és anomenat primer *de Sogorb*, després *de Morvedre* i eruditament *Palància*, entre las muntanyes que tanquen la Plana i les darreres estrebacions de la Calderona. Comprèn les Valletes de Segó, el Camp saguntí i la Baronia de Torres-torres. La componen els següents municipis:

Albalat de Tarongers: albalát (de taro[ɲtʃe]rs)

Alfara de Palància: a[ɫ]fára

Algar: a[ɫ]gár

Algímia de Palància: a[ɫtʃ]ímia

Benevites: b[e]n[eβ]ít[e]s

Benifairó de les Valletes: b[e]nifajr[ó]; l[e]z ba[ɫe]t[e]s

Canet de Berenguer: kan[é]t

Estivella: [e]sti[βéɫ]a

Faura: fáwra

Gilet: [tʃi]l[é]t

Morvedre: mol[βéðre]

Petrés: p[e]tr[é]s
Quart de les Valletes: kwárt
Quartell: kwart[éλ]
Segart: s[eγ]árt
Torres-torres: t[ó]rr[e]st[ó]rr[e]s

A aquests pobles fan al·lusió els següents tòpics:

E 1 *Mama, nelo, mama, nelo,
diu voltejant la campana:
a festejar aniràs
a Torres-torres i Alfara.*
(Pitos i flautes 264)

Imita també el renou de les campanes Ñ 4.

E 2 *Alfara
la tafarra.*
(a Moncofa)

[97]

E 3 *En Algar
trauen els gossos a cagar.*
(a Moncofa)

També ho diuen de G 9, V 5.

E 4 *La tia Maria
de Benifairó,
pastava, fenyia
i venia el segó.*
(Ensisam 154)

Possiblement és una errada d'impremta, i farà referència a la tia Maria de Benifaió, Gr. L 30

E5 *Les xiques els Llogarets
totes porten cornicòpia;
que qui ampra no perd res,
i el que deix es desapròpia.*
(Pitos i flautes 261)

Els Llogarets són Garrofera, Santa Coloma i Frares, del terme municipal de Benifairó de les Valletes.

E 6 *Gilet, Petrés i Morvedre,
Canet, el Puig, i Puçol,
Massamagrell i la Creu,
Musseros, Rafelbunyol.*

(a Rafelbunyol)

E 7 *La mocada de Canet.*

(Ros 65)

M. Gadea a 144, explica l'origen d'aquesta dita i conta que els veïns de Canet s'ajuntaren tots una nit dins l'almàssera del Senyor, i un d'ells volent atiar el cresol (*moçar*), li apagà involuntàriament la torçuda, i els veïns en veure's a les fosques, volent eixir tots a una, se'n feriren la majoria.

E 8 *Tota Faura ha corregut,
només me falta el Raval,
i no he vist xica més guapa
que la del tio Marçal.*

(a Moncofa)

[98]

E 9 *El tio Roig sempre dia
assentat al cara-sol:
no vullc dona de Morvedre
ni vullc rossí de Puçol.*

(Pitos i flautes 242)

E 10 *Ja sap vostè, tio Roig,
que Déu l'ha castigat sempre,
¿ja té rossí de Puçol?
duga's dona de Morvedre!*

(Pitos i flautes 282)

E 11 *Els de Morvedre són socarrats.*

(M. Gadea a, 355)

Deu referir-se a l'heroic incendi de Sagunt.

E 12 *El bando de Morvedre:
cada cabró que s'arregle.*

(a Rafelbunyol)

El mateix fan a T 93.

E 13 *Si plou farem com en Morvedre:
la deixarem caure.*

(a Rafelbunyol)

També ho diuen dels de A 21, H 6, J 32, T 10.

E 14 *Les fadrines de Morvedre
són altes i pensen poc;
pa torrar una sardina
desbaraten tot el foc.*

(a Rafelbunyol)

Amb petites modificacions ho diuen també A 4, A 26, B 26, C 15, D 20.

E 15 *No trates els de Petrés,
que no t'han de donar res.*

(a Rafelbunyol)

E 16 *En Torres-torres,
escaporres.*

(a Moncofa)

Fan escaporres de bova.

[99]

F. LA VALL DE SOGORB. —Entre la Serra d'Espadà i la Calderona discorre la conca alta del Palància. Sogorb, l'antiga Segobriga, és la capital multiseular. Tota la comarca és de llengua castellana.⁶⁷

Heusací les locucions tòpiques arreplegades, relatives als pobles d'aquestes contrades:

⁶⁷ Nota (1) de l'original: És la comarca descrita per *Mateu* 97.

F 1 *Els que parlen castellà són xurros.*
(a València)

Amb aquest malnom són coneguts genèricament els sogorbins, els serrans i àdhuc els aragonesos.

F 2 *En Aín me llaman topo
y en Almedíjar madeja
en Azuévar sastre y cojo
y en Chóvar la perra vieja.*
(a Aín)

F 3 *Los mocitos de la Alcudia
son jaques y divertidos,
llevan la manta arrastrando
recogiendo los boñigos.*
(a Aín)

F 4 *Las mocitas de la Alcudia
llevan pañuelo de a duro
y algun dia llevarán
la tafarra de su burro.*
(a Aín)

La mateixa cançó traduïda i lleugerament modificada a B 24.

F 5 *En Almedíjar la pansa
todito el año la esperan,
ha venido una tronada
que el barranco se la lleva.*
(a Aín)

[100]

F 6 *Virgen de la Cueva Santa
¿quién te vino a ver?
-Segorbe y Altura,*

Jérica y Viver.

(a Navaixes)

*F 7 Virgen de la Cueva Santa
ien qué trote te has metido!
icon los borrachos de Altura,
y a Segorbe no has venido!*

(a Navaixes)

MANUEL SANCHIS GUARNER

(Continuarà)

NOTES DIALECTALS (100-101)

Els papers vells dels nostres venerables gremis solen contenir ordinàriament alguns mots inherents als oficis manuals, mots que formaren part del llenguatge vivent i que en gran part ja són aglapits dins l'arregla dialectal del català.

Dos vocables, però, hem trobat que no figuren ni en el Diccionari Aguiló ni en l'enciclopèdic de la casa Salvat: són els substantius *frisera* i *baginot*, que apareixen en el llibre de comptes que estem examinant de la confraria o gremi de mestres paraires d'Igualada, fundat sota l'advocació del gloriós Sant Joan Baptista en l'església parroquial de la vila.

Vetací els textos on es troben tals mots:

Comptes del 1702: —«Mes, se ha cobrat de Mariano Novell y Sagimon Borrull per lo llogué de la *frisera*, 1 lliura 8 sous». [101]

Comptes del 1704: consta datada una quantitat igual, també «per lo lloguer de la *frisera*».

La *friser*, entenem que era un artefacte o aparell per a frisar; i *frisar*, segons Salvat, vol dir: alçar o retorcer el pèl dels teixits».

**

*

Comptes del 1733: «Se ha pagat per 4 dotzenas de *baginots* 12 sous».

Comptes del 1738: «Pagat per 6 dotsenas de *Bavinots* a 4 sous, 1 lliura 11 sous».

Comptes del 1742: «Item per 15 dotzenas *baguinots* y 12 dotzenas llanternes y sis politjes, a Marti Casanovas de Terrasa, 8 lliures 11 sous».

Una nota de cert lliurament fet per l'expressat gremi de paraires l'any 1735 al retorcedor Joan Sala, diu així: «Lo torn guarnit ab tots los cavallets y puntets y canons, pulitjes y *bagainots...*». En Joan Sala havia de pagar a la contraria, pel lloguer del torn, 22 lliures a l'any.

Baginot o *baguinot* sembla que era una barra curta de fusta, qui sap si equivalent o semblant al *bugidor* que el diccionari enciclopèdic Salvat dóna; això és, una barca de fusta o garrot bastant fort que servia de palanca a cada extrem del plegador o corró que usaven els paraires.

Salvant millors definicions i un més afinat parer, crec que cal incorporar als diccionaris de la nostra llengua els substantius *frisera* i *baginot*, tota vegada que formaren part integrant del lèxic d'una de les esponeroses indústries de Catalunya.

GABRIEL CASTELLÀ i RAICH

Igualada.

CATALINONS (102-103)

Sous ce mot, M. F. de B. Moll nous dit dans son *Diccionari català-valencià-balear*: «derivat de *Catalina* amb el sufix diminutiu-afectuós *-ons* (cf. *Ainons*, *Marions*, etc.). La terminació *-ns* d'aquests derivats no és fàcil d'explicar amb seguretat, però podria esser una reminiscència de la *-s* flexional del provençal antic (cf. les formes provençals *midons*, *sidons*, compostes amb el substantiu *dons* = 'dona', 'senyora')».

Je pense que la terminaison évidemment populaire (attestée dans les *Rondalles* si foncièrement populaires d'Alcover!) ne peut pas remonter à la terminologie des troubadours, raffinée et aristocratique: *Catalinons* ne sera pas une *midons*, une dame vers laquelle s'élèvent les platoniques désirs d'un troubadour. Et même la persistance de l'*s* flexionnel seulement dans le diminutif affectueux serait surprenant. Le type de formation est attesté pour le catalan continentale par J. de Oleza, *Zur Bestimmung der Mundart der katalanischen Version der Graalsage* (Bonn, 1928), p. 19: *la Rosons* 'la petite Rose'. J'ai déjà exprimé dans le compte-rendu de ce travail, publié dans *Literaturblatt für germ. und rom. Philologie*, 1930, col. 128, mon idée, à savoir qu'il s'agit du même procédé que celui dont j'ai traité dans *mes Stilstudien*, I (1928), p. 34 suiv., où je citais la remarque de A. M. Espinosa sur les noms de personnes dans l'espagnol du Mexique (*Pablitos*, *Felipitos*, *Vicentitos*): «Se usa frecuentemente el plural por el singular en Nuevo Méjico, cuando se habla a los niños con encariñamiento: *¡Qué lindos son los Manuelitos!*, *¡Vengan acá las Dolorcitas!*, *¿Dónde están las Merceditas?*».

On pourrait naturellement penser que d'après les noms à forme plurielle (*Mercedes*, *Dolores*)⁶⁸ ou faisant une impression de pluriel

⁶⁸ Nota (1) de l'original: Le fait que nous trouvons *la*, non *les* Rosons, alors qu'en espagnol du Mexique il y a *las Dolorcitas*, s'expliquera par la grammaticalisation: *una Rosons* c'est 'une Rose qui est en réalité plusieurs Roses'. —On pourrait encore imaginer une influence des noms de famille en *-ons* (*Carons* etc.; cf. *daixonsons* «Dingskirchen» [Vogel]): une Rose serait pour ainsi dire alors une 'madame La Rose',

(*Carlos, Pablos*) on aurait pu arriver à une conception pluralisante (*ique lindos son los Manuelitos!*), mais je crois plutôt, vu des cas parallèles en allemand, à une conception de l'enfant comme 'être au pluriel': *un enfant*, c'est confirme s'il y avait *beaucoup d'enfants*: on suggère par le pluriel une foule d'enfants faisant tapage (cf. français dialectale *k[ə]naj* 'canaille' > 'enfants'), peut-être aussi voit on l'enfant sous l'angle de l'espèce, comme un représentant, magnifique ou, par moments, terrible, de l'espèce: *la Rosons* serait alors 'une de ces Roses (délicieuses ou affreuses)': l'affection a, comme la haine, la tendance à placer l'être particulier dans le cadre du général, à agrandir son atmosphère.

Le fait que le catalan n'emploie que les féminins au pluriel (à la différence de l'espagnol mexicain) n'a rien de surprenant: les termes affectifs abondent pour les noms de femmes (cf. ital. *la Luigia - Luigi* etc.; fr. *Marion*, non *Pierron*).

LEO SPITZER

Université d'Istanbul.

c'est-à-dire une personne adulte qu'on ne nomme plus par son petit nom; —ce serait alors un 'agrandissement' voulu, mais fictif, de la petite personne et, en somme, un procédé analogue à celui que je suggère dans le texte de cet article.

Ressons de les nostres activitats.

A) En el primer nombre de la nova revista suïssa *Vox Romanica*, dirigida pels professors J. Jud i A. Steiger, ha aparegut una nota d'aquest darrer que diu això:

«In Mallorca entstand der breitangelegte Plan des *Diccionari català-valencià-balear*, zu dessen Verwirklichung das Leben dem Begründer Mn. A. Ma Alcover nicht mehr Zeit lassen sollte. Doch das Erbe liegt in guten Händen. Alcovers Mitarbeiter, F. de B. Moll, führt es zusammen mit dem *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* mit zäher Energie weiter, so dass er heute bereits im dritten Band, beim 32. Faszikel steht (*cas-causell*). Auch dieses letzerscheinene Heft legt beredtes Zeugnis ab von der umsichtigen und wohlinformierten Tätigkeit seines Verfassers, der in allen Teilen bestrebt ist, modernen Anforderungen gerecht zu werden. Das mag ein Blick auf den mehr als 5 Seiten starken Artikel *casa* mit den lehrreichen Grundrisszeichnungen erweisen, der eine wertvolle Teilergänzung zu Grieras Studie *La casa catalana* (BDC 20) darstellt. Begrüssenswert sind auch die geschickten Einflechtungen in Tabellenform von Konjugationsparadigmata, wie dasjenige von *caure*, das klare Uebersicht vermittelt über die alten und moderndialektalen Formen. Das Mass der Anteilnahme, das Moll dem etymologischen Teil des Wörterbuches entgegenbringt, ist fast immer bestimmt, geläutert und oft auch gehemmt durch einen sich bewusst beschränkenden und gesund richtenden Geist. In besonders schwierigen Fällen begnügt er sich mit der Zusammenfassung der bereits versuchten Hypothesen. Das ist der Fall beim brennenden Problem über die Herkunft von *Catalunya*, das auf Grund der bisher [105] untersuchten Quellen kaum zu lösen ist. Es bleibt nur zu wünschen übrig, dass das grosse Werk unentwegt seinem Abschluss entgegen gehen möge. In seiner heutigen Form bedarf es nach

seinem Inhalt wenig der Verbesserung, nach seinem Umfang der Vervollständigung.⁶⁹

B) En un article sobre l'aportació literària de Mallorca, publicat a *La Publicitat* per Josep M. Capdevila, es fa menció especialment afalagadora de la nostra Biblioteca «Les Illes d'Or» i de l'obra del Diccionari.

C) En *el Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Martí de Riquer ha publicat un article en què ofereix documentació inèdita sobre la vida de Narcís Franch, traductor català del «Corbaccio», i fa un elogi que agraïm però que trobam excessiu, de la nostra edició de l'obra de Narcís Franch donada recentment en aquest BOLLETÍ i en tiratge separat. [106]

D) El crític mallorquí Antoni I. Alomar, en el nombre de gener de la revista *La Nostra Terra*, fa la recensió i la lloança de la Biblioteca «Les Illes d'Or» i cita amb especial simpatia el nostre Diccionari.

E) La *Schola Libera Lullismi* de Mallorca ha nomenat membre seu el nostre Director Francesc de B. Moll, en atenció als treballs que ha

⁶⁹ Nota (1) de l'original: «A Mallorca se formà l'extens pla del *Diccionari català valencià-balear*, per a la realització del qual no tingué prou temps de vida el seu fundador Mn. Antoni M. Alcover. Però l'herència roman en bones mans. El col·laborador d'Alcover, Francesc de B. Moll, el continua juntament amb el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* amb tenaç energia, tant que ara ja es troba en el tom III, iniciat amb el fascicle 32 (*cas-causell*). També aquest darrer quadern publicat dóna testimoni eloqüent de la prudent i ben dirigida activitat del seu autor, que en totes les parts es preocupa de respondre a les exigències modernes. Dóna convenciment d'això una ullada a l'article *casa*, de més de 5 pàgines amb els instructius plans de construccions, que ofereix un preciós complement parcial a l'estudi *La casa catalana* de Griera (BDC, XX). També són dignes d'aplaudiment els enginyosos enfilalls de paradigmes de conjugació en forma de taules, com la de *caure*, que donen una idea clara sobre les formes antigues i dialectals modernes. L'aportació de Moll a la part etimològica del Diccionari es quasi sempre precisa, depurada i fins i tot ben sovint refrenada per un esperit reprimidor i sanitosament rectificador de si mateix. En casos especialment dificultosos es contenta amb arregar les teories ja intentades. Aquest és el cas del problema candent de l'origen de *Catalunya*, que damunt els documents coneguts fins avui és a penes soluble. No ens resta sinó desitjar que aquesta gran obra pugui continuar-se sense interrupció fins al seu acabament. En la seva forma actual, necessita en el fons ben poc millorament i en la quantitat és a penes susceptible d'esser completada» —A. Steiger.

publicats darrerament sobre obres de Ramon Llull en aquest BOLLETÍ, en l'*Anuari de l'Oficina Romànica* de Barcelona i en la *Miscel·lània Lul·liana* dedicada per la revista *Estudis Franciscans* a la commemoració centenària del gran savi mallorquí.

F) En sessió de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, tinguda a la primeria d'abril, fou elegit Membre Corresponent de l'Institut En Francesc de B. Moll.

G) En el darrer concurs del mateix Institut, ha obtingut el Premi de Filologia En Francesc de B. Moll pel seu treball «Nomenclatura de les sínies a les Balears i en el País Valencià».

Confraternitat catalano-balear.

A continuació d'aquesta Crònica reproduïm el text del *Missatge* dirigit pels intel·lectuals catalans als escriptors i entitats culturals mallorquines informades de l'esperit de la Renaixença. Es tracta del començament de relacions molt estretes d'intercanvi cultural entre Catalunya i Mallorca, que probablement donaran origen a una intensa activitat dins les nostres institucions d'estudi, i tal vegada a la fundació d'organismes de la més alta importància per a aquestes illes. Com a primer acte visible d'aquest intercanvi, s'anuncia per al present mes de juny la visita d'eminents personalitats catalanes a Mallorca.

En el nombre pròxim del Bolletí donarem el text de la contesta mallorquina al «Missatge» dels catalans, i l'oportuna informació sobre els actes que s'hauran efectuat com a preludi de les noves relacions.

[107]

Missatge als mallorquins (107-111)

Enmig de la crisi de valors que travessa el nostre món occidental, creiem un deure proclamar, ara mes que mai, la virtut salvadora dels principis de cultura i de les forces de cohesió moral, social i patriòtica que conserven, fortifiquen i eleven els pobles.

Catalans de la Catalunya estricta, per la nostra cultura ens agermanem, en la història en la nostra renaixença i en l'esdevenidor, i amb altres pobles de la nostra nissaga i de la nostra llengua. En tot cas, creiem útil concentrar-nos en la idea de la nostra comunitat, que, essent estrictament espiritual, no comporta hegemonies, sinó solament fraternal col·laboració.

Si els llaços ideals que uneixen Catalunya amb tots els altres pobles de llengua catalana són igualment forts i respectables, cal declarar que els que ens lliguen amb Mallorca, sense oblidar les altres Illes, Menorca i Eivissa, són d'una naturalesa especialment íntima i infrangible. El gentil «regne dins mar», que l'alt Rei En Jaume semblà conquerir més amb l'amor que amb les armes, ha seguit històricament i culturalment un destí identificat amb el nostre.

No podem oblidar que, ja en l'alba de la nostra literatura, entre Catalunya i Mallorca es dreça aquell fill de pares catalans i nascut a l'illa, que és sens dubte el més gloriós exponent de la nostra ànima: Ramon Llull.[108]

Al llarg de la nostra renaixença, de la qual tot just acabem de celebrar el Centenari de la iniciació, trobem indissolublement associats els noms simbòlics de Rubió i Ors i Marian Aguiló, Miquel Costa i Llobera i Mossèn Jacint Verdaguer, Antoni Gaudí i el bisbe Campins, Felip Pedrell i Antoni Noguera, Joan Alcover i Joan Maragall.

En els Jocs Florals, l'escola mallorquina realitza una empresa verament salvadora amb l'aportació a la nostra literatura dels dos

elements complementaris de la poesia popular i del sentit aristocràtic de l'idioma.

Mallorca dóna la nostra comunitat l'apòstol de la llengua catalana, en la figura de Marian Aguiló, el primer que té la visió viva de la unitat substancial de la nostra parla en tots els seus dominis i el qui amb meravellosa intuïció obrí, als futurs investigadors catalans, la via de l'estudi sistemàtic de la llengua parlada i de la llengua escrita i de la publicació crítica dels nostres antics monuments literaris.

El mestratge de Mallorca en el conreu de les belles lletres ja és cosa d'antiga tradició entre els catalans. Avui i sempre els noms dels precursors, Tomàs Aguiló, Jeroni Rosselló, Josep Lluís Pons i Gallarza, Gabriel Maura, Guillem i Tomàs Forteza, Mateu Obrador el benemèrit fundador dels estudis lul·lians, Bartomeu Ferrà, Miquel S. Oliver, i tot l'estol dels més moderns escriptors mallorquins, presidits pels poetes cabdals Costa i Llobera i Joan Alcover, seran pronunciats pels llavis dels catalans com els noms de germans clarividents que han plasmat en obra excelsa d'art les millors qualitats de la nostra gran família.

Però aquests llaços tan estrets entre Mallorca i Catalunya solament són sentits per les seleccions de banda i banda de la nostra mar. Relíquia sagrada d'una antiga comunió de sang, de llengua i de cultura, cal [109] que aquests sentiments de solidaritat siguin propagats a tots els estaments socials, si volem que la nostra Renaixença assoleixi aquell sentit de destí col·lectiu que infon virtut d'eficàcia a totes les teories i a tots els ideals que puguin concebre les ments dels conduïdors de pobles.

Així, per damunt de totes les diferències d'ideologia, avui un estol de catalans del continent creuen necessari aixecar una croada per tal de procedir intensament a afermar aquells vincles històrics que la Renaixença ha tornat a fer actuals i fecunds. I si és veritat que no s'estima sinó allò que es coneix, caldrà que continuant i intensificant anteriors iniciatives aquesta obra vagi precedida d'una altra obra de difusió intel·ligent i eficaç adreçada a donar-se a conèixer els dos pobles

recíprocament en les manifestacions mes significatives de llur vida espiritual.

Els mallorquins han contribuït a la nostra Renaixença (amb realitzacions essencials. Sempre ho hem reconegut així i l'esforç mallorquí ha estat per nosaltres sempre valorat. És just, doncs, que els catalans manifestem la nostra gratitud i la consagrem en la forma més duradora, que és l'espiritual. Per això ensems que saludem fraternalment els elements culturals de Mallorca fem una crida a les entitats animades pels ideals de la Renaixença i a les corporacions públiques de l'una i l'altra terra, perquè es disposin a dur a bon terme ben aviat actes que consagrin la nostra germanor i la nostra comuna esperança i institucions que organitzin i intensifiquin l'acció exemplar de Mallorca en el camp de la cultura.

Patrocina aquest Missatge, que ha obtingut l'adhesió de tots els elements intel·lectuals, científics i artístics de Catalunya, un Patronat de personalitats de primer relleu [110] en la nostra vida cultural i acadèmica, el qual ha sol·licitat l'adhesió, en forma de Comité d'Honor, de les nostres primeres autoritats.

COMITÉ D'HONOR

LLUÍS COMPANYS, President de la Generalitat de Catalunya; JOAN CASASNOVES, president del Parlament de Catalunya; VENTURA GASSOL, conseller de Cultura de la Generalitat; CARLES PI I SUNVER, batle de Barcelona; CRISTIÀ CORTÉS, president de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

PATRONAT

President, ANTONI RUBIÓ i LLUCH; Vicepresidents: PERE COROMINES, president de Institut d'Estudis Catalans; JOAN A. GUELL,

president de l'Acadèmia de Belles Arts; LLUÍS MILLET, director de l'Orfeó Català; AUGUST PI I SUNYER, Conseller Delegat de l'Institut d'Acció Social Universitària.

Membres: JOSEP M. BLANC, president del Centre Excursionista de Catalunya; PERE BOSCH GIMPERA, rector de la Universitat; AGUSTÍ CALVET, escriptor; FRANCESC CAMBÓ, fundador de la Fundació Bernat Metge; CARLES DE CAMPS, president de l'Acadèmia de Ciències; F. CARRERES CANDI, president de l'Acadèmia de Bones Lletres; POMPEU FABRA, president del Patronat de la Universitat; MANUEL FOLGUERA I DURAN, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana; EDUARD FONTSERÉ, president de l'Ateneu Barcelonès; AMADEU HURTADO, president de l'Acadèmia de Jurisprudència; FRANCESC MATHEU, president del Consistori dels Jocs Florals; LLUÍS NICOLAU D'OLWER, de Institut d'Estudis Catalans; RAFEL PATXOT JUBERT, fundador de l'Obra del Cançoner; JAUME PEYRÍ, president de l'Acadèmia de Medicina; [111] JOSEP PUIG I CADAFALCH, de l'Institut d'Estudis Catalans; CARLES RIBA, vicepresident del P. E. N. Club; J. SERRA HUNTER, president del Consell de Cultura.

COMITÉ ORGANITZADOR

Ultra els noms que integren aquest Comitè que figuren entre les signatures del Patronat, completen la llista els senyors següents:

JOAQUIM BALCELLS, professor de la Universitat; J. V. FOIX, escriptor; JOAQUIM FOLCH I TORRES, director de la Junta de Museus de Barcelona; TOMÀS GARCÉS, escriptor; MANUEL DE MONTOLIU, de l'Institut; JORDI RUBIÓ, de l'Institut; JOAQUIM XIRAU, degà de la Facultat de Filosofia i Lletres.

Publicacions rebudes en la nostra Redacció (111-112)

BERNAT MONTSIÀ. *Els Barbarismes*. Guia de depuració del lèxic català. Col·lecció Popular Barcino. 1935. —90 pàgines.

T. NAVARRO TOMÀS. *El acento castellano*. Discurso leído por su autor en el acto de su recepción académica el día 19 de mayo de 1935. Contestación de Miguel Artigas Ferrando. Academia Española. Madrid. 1925. —59 pàgines.

Neuphilologische Mitteilungen. XXXVII Jahrgang. 1936. Nr. 1-2.

[Du un article de HEIKKI IMPIWAARA dedicat a llevar importància a «la portentosa memoria. de Cervantes» indicada amb admiració per Menéndez Pelayo pel fet de citar-se en el Quijote el cavaller Fonseca, que apareix una sola vegada en el «Tirant lo Blanch». Parlant del «Tirant», l'articulista no demostra estar gaire al corrent dels estudis que se n'han fet; creu l'afirmació d'En Joanot Martorell que el «Tirant» és traducció d'una obra portuguesa i aquesta d'una d'anglesa (cosa que és poc probable); escriu *Martin Juan de Galbá* per Martí Joan de Galba. Creim, però, que té raó de dir que la cita de Fonseca no és suficient a atribuir a Cervantes una «memoria portentosa».] [112]

BARTOLOMÉ QUETGLAS, Pbro. *Temas Sociales*. 1: *El trabajo en la época romana (La Esclavitud)*. Palma de Mallorca, 1935. —100 pàgines.

BARTOLOMÉ QUETGLAS GAYÁ, Pbro. *El Salario Familiar*. Teoría y práctica. 2.ª edición ampliada con varios apéndices. Biblioteca «Ternas sociales», volumen VI Palma de Mallorca, 1935. —146 pàgs.

La República de les Lletres. Quaderns de literatura, art i política. València. Núms. 1-6 (1935). Núm. 7 (Gener-Març de 1936).

[El núm. 7 és dedicat al poeta Teodor Llorente, amb diferents articles en què s'estudien els aspectes de la seva personalitat. Molt interessant l'article de CARLES SALVADOR sobre *Llorente i l'idioma*].

JAMES FR. RETTGER. *The development of Ablaut in the strong verbs of the East Midland dialects of middle English*. Yale University dissertation. Linguistic Society of America. Philadelphia. 1934. —186 pàgines.

KARIN RINGENSON. *Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes*. Paris, Libr. E. Droz, 1934. —130 pàgines.

MARTÍ DE RIQUER. *Comentaris crítics sobre clàssics catalans*. Publicacions de «La Revista». Barcelona, 1935. —143 pàgs.

G. ROHLFS. *Zum Verwandlungsmotiv im Volkslied*. Sonderabdruck aus «Archiv für das Studium der neueren Sprachen», Band CLXVIII, pp. 69-75.

NICOLAU M.ª RUBIÓ. *El litoral català en un conflicte mediterrani*. Col·lecció «Assaigs i Monografies». Editorial Barcino. 1933. —51 pàgina.

JOAN SALLARÉS. *Ànimes i accions*. Segona edició. Sabadell, 1928.

JOAN SALLARÉS. *Contra el Teatre català d'avui*. Impremta Sallent, 1931. —32 pàgines.

OCTAVI SALTOR. *Les idees literàries en la Renaixença catalana*. Col·lecció «Assaigs i Monografies». Editorial Barcino. 1934. —149 pàgines.

ELVIR SANS. *La Creu i la Mitja Lluna. 1235 i 1535*. «La Nostra Terra», Ciutat de Mallorca, 1935. —32 pàgines.

Impremta M. ALCOVER